وقت جتنا ہو رات کو سات حصہ پر تقسیم کرین چھٹے حصے میں سحری کھا سکتے

ہیں ۔ اُن کا نا علاوہ المثانۃ فی مہرۃ الخزانۃ ص ۲۵۴ باب وقت

الصوم ونیتہ یہ کلی توتہ فی الہدایۃ ثم التسحر مستحب لقولہ علیہ الصلاۃ

والسلام تسحروا فان فی السحور برکۃ وفی الشاہان السحر آخر اللیل

قالوا ہو السدس الاخیر والسحور ما یؤکل فی ذلک الوقت والتسحر اکل

السحور والبرکۃ الخیر دائم وفی السحر ذلک لانہ لاینام لعبدہ

ظاہرا فیشتغل الی العبادۃ فیقوی علی الصوم انتہی واذا تعرو فی الایضاح

ان السحور ہو الاکل فیما بین نصف اللیل وطلوع الفجر فلعل المراد لما

قیل ہو السدس الاخیر بیان وقت المستحب لکن الاکل استحبابا

ان یقع فی آخر السدس وھنا اُرید باللیل ما بین الشفق والصبح وان ارید

بہ ما بین الغروب والطلوع فمراد ذلک القائل بیان وقت الاکل

فقط یعنی ینبغی ان یستحر فیما تزید السدس علی السبع فی الجوہر

المتادی ان من وقت الصبح الی طلوع الشمس سبع اللیل ۔ منہ عبارتن

تا اصاف معلوم ٿيو ته سحري جو وقت بہ فقط يعني صبح صادق تائين آهي

ڇهن جي سچا ٿيڻ لاءِ علما فرمايو آهي ته رات کي ست حصا ڪريو ڇهين ۾ کائي

سگهجي ٿو ۽ ستين حصي کان صبح صادق يعني پره ڦٽي جي شروعات آهي

اُن کان علاوه سا ڳالهه ڪتاب ۾ لکيل آهي ته صبح صادق هڪ دفعو ڏسڻ

ٿا معلوم ڪري نه سگهبو. باقي اڪثر ڪري معلوم ڪرڻ جو هي به نشانيون
آهن ① هر مهيني جي ١٢ تاريخ جي رات جو چنڊ لهڻ سان ئي صبح
صادق برابر ٿئي ، ظاهر ٿيندي ② هر مهيني جي ٢٦ تاريخ
رات جو آخري حصي ۾ جڏهن صبح جو چنڊ اڀري ته صبح صادق
برابر ٿئي ۾ اُن سان گڏ ابرندي آهي. المتانة في مرمة الخزانة
ص ١٣٩ في العتابية واول وقت الفجر من حين يطلع الصبح
المستطير الذي ينتشر في افق السماء. في الاحياء وادراك
ذالك بالمشاهدة عسير في اوله الان يتعلم منازل
القمر القمر ويعرف بالقمر لليلتين من الشهر فان القمر
يطلع مع الفجر لليلة ست وعشرين و يطلع الصبح مع
غروب القمر ليلة اثنى عشر من الشهر هذا هو الغالب
ويتطرق اليه تفاوت في بعض البروج :- جيئن صبح جي لاءِ
ٻيو ٿئي جي صحيح طريقي معلوم ڪرڻ جون نشانيون ته صاف
صاف معلوم ٿيو. باقي اهو سوال رهيو ته اذان ۽ سحري جي
وقت ۾ ڪيترو فرق رکڻ ضروري آهي. تنهنجو مختصر
جواب هي آهي. صحيح البخاري جلد اول ص٨٢ باب

قدر ڪم بين السحور وصلواة الفجر ۾ هي حديث موجود آهي حدثنا
مسلم بن ابراهيم ثنا هشام ثنا قتادة عن انس عن زيد بن ثابت
قال تسحرنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم قام الى الصلواة قلت
كم كان بين الاذان والسحور قال قدر خمسين اية .

هن بخاري شريف جي حديث مان صاف معلوم ٿئي ٿو ته سحري
۽ آذان جي وچ ۾ ڪم از ڪم پنجاه آيتن جو قدر وقفو ضروري
ضروري آهي . ۽ انهيءَ جو اندازو اڄوڪي دور ۾ اٽڪل پنج
منٽ آهي جيئن ته هن حديث جي تشريح ڪان بعد ڪتاب
معارف الحديث وارن بيان ڪيو آهي . ٣

سوال :- ڇا ٿا فرمائن علماء ڪرام شرع جي هن صورت مسئله جي ته نالي زيد پنهنجي هوش
عقل بنا ڪنهن به زور دٻاءَ جي پنهنجي ڪل ملڪيت شامل جي وجود دستاويز ڪري
بخشش ڪري پنهنجي هڪ پٽ نالي بڪر کي ڏني آهي. حالانڪ ٻيا ٽي نالي پٽ
۽ ڌيئون ناله موجود جيئرا ويٺا آهن. انهن کان ڪٻو ملڪيت متصرف ٿيو. ايا
شرع شريف مطابق هڪ پٽ کي ملڪيت بخشش ڪري ڏيڻ شرعا جائز آهي پنهنجي ملڪيت جي
يا نه ۽ زيد جا وارث ان جي حصا وٺڻ جا لائق آهن ؟

الجواب بعون الملك العليم الحكيم :- جيڪڏهن اهو هبو زيد پنهنجي حياتيءَ ۾ هوش ۽
عقل شامل ڪيو اٿس ۽ ڪو قبضو به ڪيو آهي ته اهو هبو صحيح آهي بڪر جي ملڪيت
آهي ۽ ٻين وارثن کي ڪجهه به نه ملندو. جيڪڏهن بنا عذر شرعي جي ڪيو اٿس
ته زيد گنهگار آهي جو وارثن کي محروم ڪيو اٿس حديث شريف ۾ آهي
من قطع ميراث وارثه قطع الله ميراثه من الجنة. باب الوصية
مشكوٰة. خلاصة الفتاوىٰ ولو وهب جميع ماله لابنه جاز في القضاء و
هو آثم ولفظ محمد هكذا في العيون ص ۴۰۰ ج ۳ وهنا صرح منه في الدر
المختار :- هن عبارتن مان صاف معلوم ٿيو ته جيڪڏهن هڪ پٽ کي
بخشش ڪري ملڪيت ڏني ۽ هن قبول ڪري متصرف ٿيو ته ٻيا وارث
محروم آهن. هذا ما ظهر لي في الجواب والله اعلم بالصواب اذ في عباد الله
عفي الله ۶ ربيع الاول ۱۳۰۱ھ

سوال ڇا ٿا فرمائن علماء ڪرام انهيءَ صورت مسئلي جي ته ناڻي ڪمار ولد فقير محمد جا ٻه ڍڳي جي

ڪي ڇڙا ڇڏيل هئا جن هڪ هنڌ نقصان نه ڪيو آهي. اڄ ته ڪنهن نوح ولد مصلي الهه بخش جا ٻڪري جو ڪري

مار ڇڏي نوح ولد جي ته موٽي ڪي جو مالڪ ٻڪري جي قيمت ڀري ڏئي يا شريعت مطابق

انهيءَ ڪري ڍڳي جي مالڪ کان ڀرائي يا نه جواب ڏيو ته اجر عظيم لهندا. ؟

الجواب بعون الملك العظيم :- شريعت محمدي موجب ڍڳي جي مالڪ ڪمار وغيره کان ڪجهه به نه

ڀرائبو. جيئن ته فقه حنفي جا معتبر ڪتاب هدايه ۽ عالمگيري لکن ٿا. ولو انفلتت

الدابة فاصابت مالا او آدميا ليلا او نهارا لا ضمان على صاحبها لقوله عليه السلام

جرح العجماء جبار اي هدر لا شيء عليه ، عالمگيري اذا خرجت الدابة من الاربط

و افسدت زرع انسان او تركها في المرعى فافسدت زرع انسان فلا ضمان

وكذا السنانير والكلاب اذا افسدت شيئا من اموال الناس فلا ضمان

على صاحبها كذا في المحيط الخ. رجل ارسل كلبا الى الشاة اذن وقف ثم ذهب

وقتل الشاة لا يضمن وان ذهب في فور الارسال وقتل الشاة ذكر في

الجامع الصغير انه لا يضمن :- هنن فقه جي عبارتن مان چٽي طرح معلوم

ٿيو ته ڪمار جا ٻه ڍڳي جيڪي ڇڙا هئا انهن ٻڪري ڪري نوح ولد حاجي الهه بخش

جا ٻڪري جي ماري اٿس ته ڍڳي جي مالڪ کان شرعا ڪجهه به نه ڀرائبو. -

حرره عبد الضعيف عبد الرحيم سهندي مورخه ١١ ماه ربيع الثاني سنه ١٤٠٣

فائدو:- لفظ لا بأس جو اڪثر ڪري فقه جي ڪتابن ۾ مباح جي لاءِ استعمال ڪيو
ويندو آهي يعني اهڙيءَ جڳهين تي وڌيڪ بهتر نه آهي، ڪذا في ڪتاب ادب القاضي
من فتح القدير:- ۽ رد المحتار ڪتاب الطهارة ۾ لکيو اٿس ته علماءِ لا بأس
جيتوڻيڪ گهڻو استعمال انهيءَ ۾ ڪن جنهن جو ڇڏڻ بهتر آهي، ۽ ڪڏهن
لو استعمال ڪيو وڃي مستحب جي لاءِ:-

فائدو:- لفظ ينبغي جو متأخرين وٽ گهڻو ڪري مستحب لاءِ ڪا طالب
ڪونه آهي، پر متقدمين وٽ ان ۾ استعمال ينبغي جو عام آهي تا ن جو
لجحيني ته ولجبي به شامل آهي. رد المحتار وحواشي الاشباه

فائدو:- متقدمين فقهاءَ انهن عالمن کي چيو آهي جن امام نعمان بن ثابت
امام ابو يوسف ۽ امام محمد رحمة الله عليهم اجمعين سان ملاقات ڪئي هجي:-

فائده مجربه:- حسن جو نالو جڏهن فقه جي ڪتابن ۾ ڪٿي به
آيل هجي ته انهيءَ جي مراد حسن بن زياد رحمه الله جيڪو امام اعظم جو
شاگرد آهي:- ۽ جڏهن وقت حسن جو نالو مطلق ڪتابن ۾ تفسير
۾ آيل هجي ته انهيءَ جي مراد حسن بصري رحمة الله عليه آهي:-

فائدو:- فقه جي ڪتابن ۾ جڏهن لفظ امام جو يا امام اعظم جو
مطلق ذڪر ڪيل هجي ته انهيءَ جي معنيٰ حضرت سيدنا امام اعظم ابوحنيفه
رحمة الله عليه آهي:-

فائده:- جيڪڏهن ڪنهن فقه جي ڪتاب ۾ صاحبين جو لفظ ذڪر ڪيل هجي ته اُن
جي مراد امام ابو يوسف ۽ امام محمد آهي پر جيڪڏهن لفظ شيخين جو آهي ته
اُن مان مراد امام ابو حنيفه ۽ امام ابو يوسف آهن ۽ طرفين مان مراد امام
اعظم ۽ امام ابو حنيفه آهن. جيڪڏهن ڪنهن ڪتاب ۾ صرف امام ثاني هجي ته اُن
جي معنيٰ امام ابو يوسف آهي پر جيڪڏهن لکيل امام رباني فقهه ۾ هجي ته اُن
جو مقصد امام محمد آهي. ۽ قول فقهن جو ته اَئِمَّةُ الثَّلَاثَةَ مان مراد
امام ابو حنيفه امام ابو يوسف ۽ امام محمد آهن ۽ ائمة الاربعة جو لفظ
امام اعظم امام شافعي امام مالڪ امام احمد بن حنبل تي گڏ ڪيو ويندو
آهي:-

فائده:- صاحب طبقات وارن ذڪر ڪيو آهي ته محيط ڪتاب چار آهن پهريون
محيط الڪبير اهو چاليهه جلد آهن ۽ محيط الثاني جا ڏهه جلد آهن
۽ محيط الثالث جا چار جلد آهن. ۽ محيط الرابع جا فقط ٻه جلد آهن

فائده:- فرق لفظ عِنْدَهُ ۽ عَنْهُ ۾ وڏو آهي ڇو ته دلالت ڪندڙ
آهي حق مذهب جي ۽ ٻيو دلالت ڪندڙ آهي روايت تي. ۽ جنهن وقت
فقهن فرمايو آهي هٰذَا عِنْدَ اَبِيْ حَنِيْفَةَ ته اهو مان ظاهر ٿيندو ته اهو مذهب
آهي امام اعظم جو ۽ جنهن لفظ عَنْهُ جو ڪيو ته ظاهر ثبوت ملندو
ته اهو امام صاحب کان روايت ڪيل آهي:-

فائدہ:- اختلاف حدیث و مفتی بہ قول ص ۳۳ ۱۲ اسقاط مروج و ختم
قرآن ص ۳۸ ؛؛ زیارت قبور نسوان را بہم جائز است ص ۹۴ ؛؛ اذا
صلیتم علی المیت فاخلصوا له الدعاء ص ۹۵ ؛ حضرت مجدد اعظم رحمة الله
علیه گاهے منع طعام برنج نیست نه خود و خود در اعراس شریف
طعام مے پختند ص ۹۷ ؛ در شادی که زنان مے سرایند و حکم او
از دو طرف متنوع نیست منتج ص ۱۰۷ ؛ اعراب لفظ تُنَجِّینا و دُرسعا و
ص ۱۱۰ ؛ مسئله اذان که بعد از تدفین مے دهند ص ۱۲۵ ؛؛ لیس
از حمید بخداوند تعالی احمد مع است ص ۱۲۶ حضرت خواجه خرقانی رحمة
الله علیه فرمودند که هر مریدی که مرا صد مرتبه یا ابو الحسن خرقانی گوید
ص ۲۳ ؛ سلسله نقشبندیه بعد از حضرت امام جعفر صادق رضی الله عنه
به طریقه رسیده ص ۲۵ ؛ حضرت امام رفیع الدین [illegible] مشهور
است ص ۳۰ حضرت ایشان تعظیم علماء و اهلبیت و امر بسیار
فرمودند ص ۳۴ و حضرات ائمه عشریه را ذریعه امن و امان
خود و باعث نجات آخرت مے دانستند ص ۳۵ ؛ حضرت ایشان
از ملاقات وهابی و شیعه و معتزله سخت منع مے فرمودند ص ۳۶
حضرت ایشان جمع ظهر و عصر ادا کردند بعد از ان ص ۳۷ و طعنه بر ذهنی علماء ۹۱
سنی که اشیائے غیر مسنونه است ص ۳۹ کتاب النسیم الحرمینی

[illegible] ۱۲

خيتو پر تقصير جي نظر ثاني ڪري تحرير ڪندي جنهن ۾ رويت ھلال ڪميٽي جي
فيصلي کي نڪاح وغيره جي آدا تي قياس ڪري صوم ۽ فطر ثابت ۽ لازم ڪيو
ويو آهي. اهڙي عبارت فقير جي خيال ۾ محل ڪلام آهي فيه مافيه اقول ڪتاب
امداد الفتاوى جلد دوم ڪتاب الصوم والاعتڪاف ۾ ڪليل آهي قوله

ایک شہر کے مفتی یا دیندار عالم کے نزدیک رویۃ ہلال کا ثبوت بموجب
شرع شریف کے ہوا اور وہ اس رویۃ کے ثبوت کی خبر دوسرے
شہر کے مفتی یا دیندار عالم کو بذریعہ آلہ ٹیلیفون کے کرے
کہ جس میں خبر دہندہ و مخبر الیہ ایک دوسرے کی آواز کو اچھی
سنتے اور پہچانتے ہیں اور تکلم کے وقت غیر کا واسطہ بھی نہیں
ہے۔ اور مخبر کو اس خبر کی تصدیق میں کسی طرح کا شک وشبہ
بھی نہیں رہتا تو اس خبر پر عمل کرنا درست ہے یا نہیں
اور صورت مسئولہ میں اور دوسرے قابل اعتبار ٹیلیفون
کی صورت باقی رہتی ہے یا نہیں بینوا توجروا؟

جواب دلیل عبر ھر لون ؛ ایک کلام تو خود طریق موجب میں ہے سو
اسکا سوال مقصود نہیں دوسرے کلام ٹیلیفون کے واسطے
میں ہے اور یہی مقصود بسوال ہے سو اسکا جواب ظاہر
ہے کہ جن احکام میں حجاب مانع قبول ہے اس میں

غیر مقبول ہے بس غیر معتبر ہے اور جن میں حجاب مانع نہیں

اس میں اگر ... تو یہ سے متکلم کی تعیین معلوم ہو جائے تو

معتبر ہے :- ھن عبارت مان صاف معلوم ٿيو ته جن احڪامن

۾ ٽيليفون جي شاهدي معتبر ڪونه ٿيندي ته هن ڪري اهي

ساڳئي ڪتاب ۾ هڪ ٻي ٿي ۾ آهي جيڪا پيش ڪجي ٿي جنهن ۾

صاف لکيل آهي ته عيد الفطر يا رمضان مبارڪ جي چنڊ جي

بابت حجاب مانع آهي اهڙي طرح چنڊ بابت ٽيليفون جي

شاهدي قبول ڪونه ڪجي : ساڳئي ڪتاب امداد الفتاوی ص ۲۳ ۾

لکيل آهي ته قوله :- کیا فرماتے ہیں علماء دین و مفتیان شرع

متین اس مسئلہ میں کہ اگر رویت ہلال کی خبر کسی معتبر

شخص سے بذریعہ ٹیلیفون معلوم ہو تو عند الشرع وہ

معتبر سمجھی جائے گی یا نہیں ؟ بعض اگر رمضان المبارک

کے چاند کی خبر مذکورہ بالا کو ٹیلیفون کے طریقے سے معلوم

ہو تو معتبر سمجھی جائے گی یا نہیں :- الجواب عن السوال

(1) گو ان دونوں ہلالوں کی شہادات میں بعض احکام میں

اختلاف یعنی تفاوت بھی ہے لیکن یہ شرط مشترک ہے ×نوٹ×

آئتي تحرير جا لفظ سمجهه ۾ نه آيا تنهن ڪري نقل نه ڪئي وئي آهي :-

السهڻي

هدایۃ اولین

فرات بضم الفاء نہر معروف بین الشام و العراق یخرج من جبل بلاد الروم وھو نہر من انہار الجنۃ کما جاءت الاحادیث منزلۃ الدرایہ لمقدمۃ الھدایۃ الاولین صـ ۱۳

المدینۃ لھا اربع وتسعون اسما مبسوطۃ فی وفاء الوفاء وکثرۃ الاسماء تدل علی شرف المسمی وتکفیہ کونہ مسکنا لسید الخلق صلی اللہ علیہ وسلم ومدفنا لہ ومن اسمائھا یثرب بالفتح و یقال اثرب کانت تسمی بہ فی الجاہلیۃ وورد النھی عن تسمیتہ بہ فی بعض الاخبار اما لانہا ماخوذ من الثرب بالتحریک وھو الفساد او لکراھۃ التثریب ولا یعارضہ ما جاء فی بعض الآثار تسمیتھا بہ لانہا لبیان الجواز صـ ۹۳ منزلۃ الدرایۃ

لان الثناء والدعاء یقدمان علی الدعاء (الصلاۃ) تقریبا الی الاجابۃ کما فی غیرہ کتاب الحج ھدایۃ اولین صـ ۲۲۲

والآیۃ اما موضع فالتقدیر الآیۃ معلومۃ —

-فلا حاجة الى ذكرها تامة واما مجرور بحذف المضاف اى باقية الآية واما منصوب فالمعنى اقرا الآية ص٣ هدايه اولين

~

انه الله تعالى يحب التيامن فى كل شيء حتى التنعل و الترجل ص٨ هدايه اولين

~

ثم ما لا يكون حدثا لا يكون نجسا يعنى وذالك عن ابى يوسف رحمه الله سبحانه وتعالى وهو الصحيح ص١٥ هدايه اولين

~

وقال الشافعى رحمه الله يجوز ان كان الماء قلتين لقوله عليه الصلاة والسلام اذا بلغ الماء قلتين لا يحمل الخبث ص١٨ هدايه اولين

~

وشعر الميت وعظمها طاهر وقال الشافعى نجس ص٢٣

لأن اليقين لا يزول بالشك ص ٢٦ هدايه اول

ويستحب الاسفار في الفجر لقوله عليه السلام اسفروا بالفجر فانه اعظم للاجر الحديث وقال الشافعي والطحاوى يبدأ بالتغليس ويختم في الاسفار ويجمع بينهما بتطويل القراءة - عنايه ص ٦٦

والتثويب في الفجر حي على الصلوة حي على الفلاح مرتين بين التكبيرين حسن لانه وقت نوم وغفلة وكره في سائر الصلوات ومعناه العود الى الاعلام وهو على حسب ما تعارفوه - وهذا التثويب احدثه علماء الكوفة بعد عهد الصحابة لتغير احوال الناس وخصوا الفجر لما ذكرناه ص ٤٣ هدايه

الراقم عبد الوحيد الحيدري
عفي عنه ما كان منه

From:-
M. A. Asabric

خارجين جي تحريڪ

حقيقت ۾ خارجين جي شروعات حضرت ابوبڪر صديق رضي الله تعالى عنه جي خلافت ۾ ٿي چڪي هئي پر هتي فقط اهي خارجين جو بيان ڪجي ٿو جن سيدنا علي ڪرم الله وجهه رضي الله تعالى عنه جي مخالفت ۾ خروج ڪيو.

هن تحريڪ جي شروعات ۽ انهي فرقي جو بنياد جنگ صفين جي دوران پيو - انهي جنگ کان اڳي سڀئي خارجي حضرت سيدنا علي جا مخلص ۽ جانثار هئا پر تحڪيم کان پوءِ اهي ماڻهو سيدنا جا مخالف ٿي پيا. فيصلي جو واقعو هن ريت آهي ته حضرت سيدنا علي رضي الله عنه حضرت امير معاويه رضي الله عنه سان اختلاف جي مسئلي تي جنگ صفين ڪئي جنهن ۾ عن قريب حضرت امير معاويه جو لشڪر شڪست کائڻ وارو هو ته حضرت امير معاويه پنهنجي فوج جي نيزن تي قرآن ڪريم بلند ڪرايا -

انهي جو مقصد هي هو ته اسين ٻئي ڌريون مسلمان آهيون لهذا تلوار جي بجاءِ قرآن ڪريم سان فيصلو ڪيو وڃي.

جڏهن حضرت امير معاويه جي طرفدارن قرآن ڪريم کي -

- بلند ڪيو ته هن حضرت علي جي فوج انهن سان جنگ ڪرڻ کان
انڪار ڪيو ۽ حضرت شير خدا فرمائيندڙ کي عرض ڪيائون ته
توهين هاڻي فيصلو قرآن ڪريم تي ڇڏيو - اهيا ڳالهه ٻڌي
حضرت شير خدا فرمايو ته اهيا ڳالهه فقط هنن جي دوکي
چالبازي آهي، جيڪڏهن قرآن ڪريم جو حڪم مڃين ها
ته مون سان جو سر پيڪار نه ٿين ها.

بهرحال حضرت سيدنا علي رضي الله عنه جي جانثار جماعت
آخرڪار حضرت شير خدا کي تحڪيم تي آماده ڪيو.
حضرت علي رضي الله عنه جي آماده ٿيڻ کان پوءِ هڪ دستاويز
تحرير ڪيو ويو جنهن جو مفهوم هي هو!

علي ۽ معاويه خلافت بابت امين جو فيصلو
قبول ڪندا پر اهيو به شرط ڪيو ويو ته جيڪڏهن اهيو فيصلو
انصاف تي ڪيو ويو ته قبول ڪيو ويندو ۽ جيڪڏهن
انصاف جي قريب نه هوندو ته قبول نه ڪيو ويندو.

دستاويز تي امير معاويه ۽ علي سائين دستخط ڪيا،
حضرت شير خدا پنهنجي نالي جي اڳيان امير المؤمنين

ڪيو جنهن تي امير معاويه اعتراض ڪيو ته اهيو لفظ ڊاهڻ گهرجي
ته جنهن ڪري حضرت علي رضي الله عنه اهيو لفظ ڊاهي ڇڏيو:-
حضرت علي سائين رضي الله عنه جي طرفان حضرت ابو موسيٰ
اشعري منتخب ڪيو ويو ۽ امير معاويه جي پاران عمرو بن العاص
فاتح مصر منتخب ڪيو ويو - عمرو بن العاص تمام هوشيار شخص
۽ ابو موسيٰ اشعري نهايت سادي طبيعت جو مالڪ هو:-
عمرو بن العاص، ابو موسيٰ اشعري کي چيو ته توهان علي سڳوري
کي معطل ڪريو ۽ آئون امير معاويه کي برخواست ٿو ڪريان
ان کانپوءِ جنهن کي جو نئين خليفو مقرر ڪبو:-
چنانچه ابو موسيٰ اشعري اعلان ڪيو ته مولا علي کي خلافت کان
دستبردار ڪيو:-
انهيءَ کانپوءِ عمرو بن العاص اهو اعلان ڪيو ته مون به حضرت علي
کي خلافت کان دستبردار ڪيو آهي ۽ امير معاويه جي خلافت
کي برقرار رکيم:-
دستاويز مطابق ٻنهي امينن جي فيصلي موجب حضرت علي رضي الله عنه
جو خليفو ٿيڻ جي ڳالهه ختم ٿي چڪي - لهذا حضرت علي رضي الله عنه
کي انهي چالبازي تي تمام گهڻو ڏک ٿيو ته فيصلي [illegible] کان-

- انڪار ڪيائون ڇو ته اهو فيصلو قريب انصاف نه هئو.

سبب اختلاف :-

سيدنا علي رضي الله عنه جا اهي دوست جن کين فيصلي قبول ڪرڻ لي
جي لاءِ مجبور ڪيو هو انهن کي ساڳين اعتراض ڪيو ته توهان اهو فيصلو
ڇا لاءِ ڪرايو حالانڪ توهان خود امير المومنين هئا. پر حقيقت ۾ انهيءَ
کي راضي ٿيا نه لوءِ انهن جو فيصلو ڇو نه قبول ڪيو !؟
تنهنڪري اهي محبان علي ڪاوڙ جي وجي ڪوڙ جي پريشاهه ڪري ڪون
حرواءَ ۾ گڏ ٿيا.
انهن جي شڪ وشبهات کي دور ڪرڻ جي لاءِ حضرت سيدنا
حضرت ابن عباس رضي الله عنه کي موڪليو. حضرت ابن عباس
انهن جا سڀئي شبهات دور ڪيا - ۽ انهن جي سڀني سوالن جا
معقول جواب ڏنا - بهرحال انهن پنهنجين ڳالهين تان رجوع نه ڪيو
پوءِ حضرت علي سائين ڪرم الله وجهه جن خود انهن کي سمجهائڻ لاءِ
ويا ته خارجين چيو ته اي علي — تو تمام وڏو گناهه ڪيو آهي يعني
ثالثي واري فيصلي کي نه ڇڏيو آهي تنهنڪري تون اقرار بالڪفر ڪري پوءِ
توبهه تائب ٿيءُ - آن ڪالانه لوءِ اسين ته تهنجي خلافت کي قبول ڪنداسين
حضرت علي سائين انهيءَ ڳالهه کان انڪار ڪيو جي ۾ شعر ڪرهيا.

يا شاهد الله على فاشهدوا ؛ اني على دين النبي احمد ؛ من شك في الله فاني مهتد — مهتد

يعني اي ڪائنات جا مالڪ تون شاهد رهجانءِ ته آءٌ احمد نبي صلي الله عليه وسلم
جي دين تي آهيان. جيڪو ماڻهو ڪو شڪ ڪري ته ڀلي ڪري پر آءٌ ته
هدايت تي آهيان - بهرڪيف حضرت سيدنا ابن عباس رضي الله عنهما
جي بار بار نصيحتن ڪرڻ جي باوجود ماڻهو باز نه آيا.

مفاهمت ۽ نزاع :- بهرحال سڀني پوءِ به حضرت علي انهن خارجين
ڏانهن ويا ۽ انهن کي سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي - انهن استغفار جي
طلب ڪئي - حضرت علي سائين استغفار پڙهي - خارجين انهي عهد
شرط اتحاد ڪري مسجد ڪوفه واپس ڪري چڪا ته امير المؤمنين
فيصلي کي گناه ۽ گمراهي تسليم ڪيو آهي. انهي ڳالهه جي خبر جڏهن
حضرت علي کي پئي ته هن فرمايو ته مون ڪڏهن به گمراهه جهڙو
سو ڪم ڪونه ڪيو آهي.

آغاز جنگ :- جڏهن خارجي بصره ۾ پنهنجين ڳالهين
تان باز نه آيا ۽ سڀني جنگ لاءِ تياري ڪندا رهيا. آخرڪار حملو ڪري
هڪ شخص کي قتل ڪري ڇڏيائون.

جنگ نهروان :- اها جنگ ايران جي سرحد جي ويجهو ٿي هن
جنگ ۾ حضرت علي خارجين کي زبردست شڪست ڏني.

۽ ھن لڙائيءَ خارجي مارجي ويا - ٻن کان علاوه خارجين جون ٻيون به ٽوليون
وڌيون جنگيون ٿيون جن سڀني ۾ ناڪام ٿيندا رھيا.

سازش:- حج جي موقعي تي خارجين صلاح ڪري ھي منصوبو ٺاھيو،
ته علي - معاويه - ۽ عمرو بن العاص رضي الله عنھم کي قتل ڪجي
انھن جي لاءِ ٽي ڄڻا مقرر ٿيا ١ ابن ملجم - ٢ زادويه - ۽ ٣ مراد قبيله
جو ھڪ فرد - ابن ملجم شير خدا رضي الله عنه تي حملو ڪيو - زادويه عمرو بن
العاص جي جاءِ تي ھڪ ٻئي شخص کي قتل ڪيو - ۽ مراد قبيله
جي فرد امير معاويه تي حملو ڪيو پر امير معاويه معمولي زخمي ٿي بچي ويو -
باقي سيدنا علي رضي الله عنه شھادت وقت ھي الفاظ فزت ورب
الڪعبة فرمايا - يعني ڪعبة الله جي رب جو مونکي قسم
آھي ته آئون ڪامياب ٿي ويس.

جڏھن ته امير معاويه ھر وقت پنھنجي گورنرن کان خارجين
کي قتل ڪرايو. خارجي وڏا ظالم - فاسق ۽ فاجر ھئا. سندن
عقيدا به تمام خراب ھئا. خارجين جا مشھور اڳواڻ ھي آھن ①
عبدالله بن وھب ② معدان ③ عمران بن حطان ④ مرداس ⑤ ابن ملجم
سندن نالو خارجي انھن ڪري پيو ته ھنن حضرت شير خدا سان قطع
تعلق ڪري ھن خروج ڪيو - ڪتاب الخوارج للمبرد جو تلخيص ڪيو ويو -
والله اعلم بالصواب ملخص عبدالرحيم عفي عنه

سوال تقبیل ابہامین بوقت اشہد ان محمد رسول اللہ ﷺ حکم دارد؟

جواب. مستحب است قال في رد المحتار في باب الاذان يستحب ان يقال عند سماع الاولى من الشهادة صلى الله عليك يا رسول الله وعند الثانية منها قرة عيني بك يا رسول الله ثم يقول اللهم متعني بالسمع والبصر بعد وضع ظفري الابهامين على العينين فانه عليه الصلوة والسلام يكون قائدا له الى الجنة كذا في كنز العباد قهستاني ونحوه في الفتاوى الصوفية وفي كتاب الفردوس من قبل ظفري ابهاميه عند سماع اشهد ان محمدا رسول الله في الاذان انا قائده و مدخله في صفوف الجنة وتمامه في حواشي البحر للرملي عن المقاصد الحسنة للسخاوي وذكر ذالك الجراحي واطال ثم قال ولم يصح في المرفوع من هذا شيء انتهى اقول عدم وجدان الصحيح لا يستلزم عدم وجود حديث مطلقا ولو ضعيفا فان الفقهاء متفقون على انه يجوز العمل بالضعيف في فضائل الاعمال وقد ثبت هذا عن بعض المشائخ ايضا. هذا ما ظهر لي في هذا الباب والله اعلم بالصواب

حررہ عبد الغفور الهمايونی فی جلد اول ص۳۳ مطبوعہ لاہور ۸۲

سوال :- ڇا ٿا فرمائن علماء ڪرام هن صورت مسئلي جي ۾ ته ڇا فرعون ۽ سندس
لشڪر درياء نيل يا سمنڊ ۾ غرق ٿيو ۽ انهي ڳالهه جي پڪي ثبوت يا ڪري
انهيءَ جو جواب قرآن ڪريم جي معتبر تفاسيرن مان ڏيندا ته اجر عظيم لهندا؟

الجواب بعون الملك العزيز الحليم تفسير روح البيان پارو پهريون سورة
البقره جي آيت وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ جي تفسير ۾ لکيل آهي ته وَهُوَ
بحر القلزم بحر من بحار فارس ۽ ٻيو جاءِ في سورة اعراف ۾ وَجَاوَزْنَا
بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ ۾ لکيل آهي ته والمراد بحر القلزم واخطأ
من قال انه نيل مصر :- معنى هي آهي ته بحر مان مراد بحر قلزم آهي
۽ جنهن چيو ته اهو درياء نيل آهي سو خطا تي آهي :-
۽ ٽين جاءِ تي هن آيت شريف وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ جي
تفسير ۾ هن طرح لکيل آهي وگذرايم فرزندان يعقوب را از دريائي قلزم سلامت
سوره يونس :- مطلب هي آهي ته اسرائيلين کي اسان درياء قلزم مان سلامتي
سان پار ڪرايو :- چوٿين جاءِ تي سوره شعراء ۾ هن آيت جي هيٺان
لکيل آهي ته وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنِ اضْرِب بِّعَصَاكَ الْبَحْرَ ٥ وهو بحر القلزم
وسمي البحر بحرا لاستبحاره اي اتساعه وانبساطه وهو طرف
من بحر فارس والقلزم بضم القاف وسكون اللام وضم الزاي
بلدة كانت على ساحل البحر من جهة مصر وبينها وبين مصر نحو ثلاثة —

-ايلا و قد خربت و يعرف اليوم موضعها بالسويس :- معنيٰ:- هي آئلا
ته اهيو بحر جنهن ۾ فرعون ۽ ان جو لشڪر غرق ٿيو اهيو بحر قلزم
آهي ۽ قلزم جي نالي سان سمنڊ جي ڪپر تي ننڍڙو ڳوٺ هوندو هو
جيڪو هاڻي خراب ٿي چڪو آهي جيڪو مصر جي ڀرسان ڪان تن ڏينهن
جي پٽن تي واقع آهي - ۽ اهو ڪلهه اهڙي جاءِ تي هو سوئز آهي.
متشابه تفسير روح البيان ۾ علامه اسماعيل حقي رحمة الله عليه لکي
صاف صاف لکيو ته اهڙي جو بالو بحر قلزم آهي ۽ دريا نيل نه آهي:-
تفسير صاوي جلد اول ص ۲۲ سورة البقرة قوله البحر هو الماء الكثير
عذبا او ملحا لكن المراد هنا الملح والمراد به بحر القلزم :-
صاحب تفسير صاوي پنهنجي تفسير ۾ بيان ڪري ٿو ته بحر عربي
۾ پاڻي گهڻي کي چوندو آهي ٿورو ۽ اهو پاڻي مٺو هجي يا کارو پر هتي
مراد پاڻي کارو آهي ۽ اهو بحر قلزم آهي. تفسير جلالين سورة
اعراف ۾ فاغرقناهم في اليم البحر الملح :- معنيٰ هي آهي
ته اهڙي جو پاڻي کارو آهي :- تفسير خازن ۾ علامه حسين بن
مسعود الفراء البغوي المتوفي ۵۱۶ھ لکي ٿو سورة البقرة ۾
ته اهڙي جي ويڪر چار فرسخ يعني ۱۲ ميل آهي ۽ اهو
بحر قلزم آهي ۽ اهو بحر فارس جي ڀرسان ۾ آهي هند سنڌ

معتبر تفسيرن جي حوالن سان معلوم ٿيو ته اهيا ڳالهه ته فرعون
۽ سندس لشڪر غرق ٿيو ۽ حضرت موسىٰ عليه الصلوٰة والسلام
۽ سندس امت پاڻ بچي ويا. سو اها ڳالهه
بحر قلزم آهي ۽ بحر قلزم جي پاڻي ڪناري آهي. ۽ جيڪي ماڻهو
چون ٿا ته اهو دريا نيل مصر آهي سو بالڪل غلط ۽ بي بنياد
آهي ◇◇◇ -

هذا ما ظهر لي في الجواب والله اعلم
بالصواب واليه المرجع والمآب
حرره الفقير عبدالواحد
مجددي افغاني سربازي
هو ٢٠ ربيع الاول
سنه ١٤٠٣
هـ

« جدول »

هڪ درهم = برابر ساڍا ٽي ماسا	هڪ مثقال برابر = ساڍا چار ماسا
هڪ تولو = ٻارهن ماسا	هڪ ماسو = اٺ رتيون
هڪ رتي = ٢ جوَ	هڪ جو = ٢ چانور
هڪ چانور = چار داڻا آهي جا [?]	هڪ رطل = اڌ سير
هڪ اوقيه = تقريباً ٽي تولا	هڪ بندقه = تقريباً چار ماسا
هڪ نانڪ = چار ماسا	هڪ حبه = ٢ جوَ
هڪ دانق = ڇهه رتيون	هڪ طسوج = ٢ جوَ
هڪ من = هڪ سير	خُرمَه = جيترو ٽري ۾ ماپي [?]
هڪ ڇٽانڪ = پنج تولا	سورهن ڇٽانڪ = هڪ سير

بحر العلوم [?]

سون جي زڪواة جو صحيح حساب :-

هڪ مثقال ۾ ½ ٤ ماسا آهن

ٽويهن مثقالن يعني ½ ٧ تولن تي زڪواة آهي.

ڪابين يعني مهر جي گهٽ ۾ گهٽ رقم ڏهه درهم آهي جنهن جي چاندي

ماسا ١١-١ — ٣/٤ تولا ٿئي ٿي. تنهنڪري احتياطاً ٽي تولا چاندي جا

عورت کي مهر ۾ ڏجن يا ٽن تولن چاندي جي رقم سوڪ ڏجي :- ١٢

مٿيون جدول ڪتاب مخزن العلوم حصه علم طب تان اخذ ڪيل آهي :-

راقم عبدالوحيد عفي عنه

قرآن ڪريم ۾ جملي ڇهه هزار ڇهه سئو ڇاهٺ آيتون آهن. جن مان
هڪ هزار وعيد هڪ هزار وعدا هڪ هزار امر
هڪ هزار نهي هڪ هزار احسن القصص هڪ هزار اخبار
پنج سئو حلال و حرام. هڪ سئو دعا و تسبيح ڇاهٺ ناسخ منسوخ
آهن. ۽ ٢٥٠ تحليل ۽ ٢٥٠ تحريم.
ڪل سورتون هڪ سئو چوڏهن آهن. ۽ جزا ٽيهه آهن ۽
منزلون ست آهن. ۽ رڪوع ٥٤٠ آهن

تفصيل حرڪات ۽ اعراب

پيشون	ُ	:	٨٨٠٤
زبرون	َ	:	٥٣٢٢٣
زيرون	ِ	:	٣٩٥٨٢
مدون	~	:	١٧٧١
شدون	ّ	:	١٢٧٤
نقطا	.	:	١٠٥٦٨٤

قرآن کریم جی پهرین وحي :- اِقۡرَاۡ بِاسۡمِ رَبِّكَ الَّذِيۡ خَلَقَ ۝ سورة علق

قرآن کریم جي آخري وحي :- واتقوا يوما ترجعون فيه إلى الله (البقرة : ۲۸۱) اَلۡيَوۡمَ اَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِيۡنَكُمۡ وَاَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِىۡ وَرَضِيۡتُ لَكُمُ الۡاِسۡلَامَ دِيۡنًا (المائدة : ۳)

وحي جا ڪاتب ۱۰۱ / ۴۲ جليل اصحاب رضي الله عنهم اجمعين هوندا هئا :-

قرآن کریم تقريباً ۲۲ سال ۵ مهينا ۱۴ ڏينهن ۾ نزول ٿيو آهي :-

قرآن کریم ۾ کلمات ۸۶۴۳۰ حروف ۳۲۳۷۶۰ آهن

المعجم المفهرس
تان نقل ڪيل
علم السنة ۶۸۴

عشرہ مبشرہ

حضرت ابی بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ

حضرت عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ

حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ

حضرت علی بن ابی طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہ

حضرت سعد بن ابی وقاص رضی اللہ عنہ

حضرت ابو عبیدہ بن جراح رضی اللہ تعالیٰ عنہ

حضرت سیدنا طلحہ رضی اللہ عنہ

حضرت سیدنا زبیر رضی اللہ تعالیٰ عنہ

حضرت عبد الرحمٰن بن عوف رضی اللہ عنہ

حضرت سعید بن زید رضی اللہ تعالیٰ عنہ

روایت کیا اسی حدیث کی

جامع ترمذی شان اصحاب رضی اللہ عنہم اجمعین

عشرہ مبشرہ پر ثنا مل آہن

جن کی حیات میں ہی جنت کی بشارت آنحضرت

محبوب کریم صلی اللہ علیہ وسلم

کان ملیل آہی. رضی اللہ عنہم و رضوا عنہ ذالک لمن خشی ربہ

عن عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه ان النبي صلي الله عليه وسلم قال ابو بكر في الجنة و عمر في الجنة وعثمان في الجنة وعلي في الجنة و طلحة في الجنة و الزبير في الجنة وعبد الرحمن بن عوف في الجنة و سعد بن ابي وقاص في الجنة و سعيد بن زيد في الجنة و ابو عبيدة بن الجراح في الجنة رواه الترمذي و رواه ابن ماجة عن سعيد بن زيد . مشكوة باب مناقب العشرة المبشرة رضي الله عنهم اجمعين :- ١٢٠

اضحيٰ ڪرڻ کان اڳ ۾ هيءُ دعا پڙهڻ گهرجي اني وجهت وجهي للذي فطر السمٰوٰت والارض حنيفا وما انا من المشرڪين ان صلاتي ونسڪي ومحياي ومماتي لله رب العٰلمين ۽ اضحيٰ ڪرڻ کان پوءِ هي دعا پڙهڻ گهرجي اللهم تقبل منا ڪما تقبلت من حبيبك محمد وخليلك ابراهيم عليهما السلام =:=

عقيقي جو گوشت ماءُ پيءُ ۽ عزيزن قريبن کي کائڻ جائز آهي ۽ شاهوڪارن کي به کائڻ جائز آهي ۽ هيءُ دعا ذبح ڪرڻ وقت پڙهجي :- اللهم ان هذه عقيقة فلان ابن فلان لحمها بلحمه ودمها بدمه وشعرها بشعره وجلدها بجلده وعظمها بعظمه وعروقها بعروقه وڪل جزء منها بجزئه اللهم اجعلها فداء لابن فلان من النار ۞

ڪنهن سواريءَ تي چڙهڻ کان اڳ ۾ هيءُ دعا پڙهڻ ضرور گهرجي :- سبحان الذي سخر لنا هذا وما ڪنا له مقرنين وانا الى ربنا لمنقلبون ۞ بسم الله مجريها ومرسٰها ان ربي لغفور رحيم ٥

۽ چنڊ نئين تاريخ جي ڏسڻ شرط هي دعا گهرجي - الله اڪبر اللهم اهله علينا بالامن والايمان والسلامة والاسلام والتوفيق لما تحب وترضيٰ ربنا وربك الله

اللّٰهم صغّر الدنیا باعیننا و کبّر الآخرة فی قلوبنا بحرمت حبیبک علیه
و علیٰ آله الصلاة والسلام ۔ هذه دعا مکتوبات حضرت امام ربانی رحمة الله علیه
جي دفتر دوم مکتوب ۸۲ تان اخذ ڪيم :-

سوال ۱۔ اگر کسی مال خود حاکم ظالم را رشوت دهد برائے دفع کردن ظلم از نفس خود یا
از مال خود یا از دین خود آیا این فعل جائز است یا نه جواب جائز است قال
فی الدر المختار فی فصل البیع من باب الحظر والاباحة لا بأس بالرشوة اذا
خاف علی دینه و النبی علیه الصلاة والسلام کان یعطی الشعراء ولمن یخاف
لسانه وکفی بسهم المؤلفة من الصدقات دلیلاً علی امثاله انتهیٰ ۔
قال فی رد المحتار قوله اذا خاف علی دینه عبارة المجتبیٰ لمن یخاف وفیه
ایضا دفع المال للسلطان الجائر لدفع الظلم عن نفسه وماله والاستخراج
حق له لیس برشوة یعنی فی حق الدافع انتهیٰ ۔ والله اعلم وعلمه اتم
دستخط مہر ص ۲۹۰ فتاویٰ حمادیہ جلد اول :- مطبوعہ لاہور ۱۲ ۔

و قد روي عنه صلى الله عليه وسلم انه قال اذا جاءكم كريم قوم
فاكرموه :- از غنية الطالبين ص ۳۵

عن ابن عمر رضي الله عنهما قال فقبلنا يده ۔ :- ص ۱۴۳ ادب المفرد للبخاري
حضرت ابن عمر رضي الله عنهما کان روايت آهي ته ياڪ حضور ڪريم صلى الله عليه وسلم جن جي
هٿ مبارڪ کي چمي ڏنوسون ۔ مٿيون حديث عبارت ۾ قياس صنفيه تان نڪرم

(الصلواة) لغت ۾ ٽي نالو آهي واسطي دعا[١] جي ۽ ثنا[٢] جي ۽ قرأت[٣] ۽ رحمت[٤] جي لاءِ
جيئن حق تعاليٰ ارشاد فرمايو وَصَلِّ عَلَيۡهِمۡ اي ادع لهم ۽ ٻي جاءِ تي ارشاد
نبوت اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهٗ يُصَلُّوۡنَ عَلَى النَّبِيِّ قيل هي الثناء ۽ ٽئين جاءِ تي ارشاد
باري تعاليٰ نبوت وَلَا تَجۡهَرۡ بِصَلَاتِكَ اي بقرءتك. ۽ چوٿين جاءِ تي قرآن
ڪريم ۾ آهي ته اُولٰٓئِكَ عَلَيۡهِمۡ صَلَوٰتٌ مِّنۡ رَّبِّهِمۡ اي رحمة —x— نماز معراج
جي رات هن اُمت تي فرض ٿي هئي يعني جنهن جي رات تاريخ سترهين رمضان
المبارڪ هجرت کان ارڙهن مهينا اڳ ۾ فرض ٿي ۽ ٻي پنج وقت:- ان
کان اڳ ۾ ٻه وقت نماز هئي هڪڙي سج اڀرڻ کان اڳ ۾ ۽ ٻي سج
لهڻ کان اڳ ۾ :-
نماز جو حڪم ثابت ٿيل آهي ڪتاب الله سنة رسول الله صلى الله عليه وسلم
۽ اجماع امت جي سان. نماز جا رڪن اصلي فقط چار آهن- القيام[١]
والقرأة[٢] والرڪوع[٣] والسجود[٤] - باقي قاعدو ٿيڻ اصلي رڪن نه آهي
۽ نماز جمعي جي تاريخ سورهين ربيع الاول سنه ١ ھ مدينة المنورة
۾ فرض ٿي :-

(الزكواة) زڪوات جي معنيٰ آهي مال کي صاف ۽ پاڪ ڪرڻ ۽ زڪوات ادا ڪرڻ
سان مال پنهنجي کي دنيا ۾ پاڪ ۽ صاف ڪري ٿو ۽ آخرت ۾ ثواب حاصل ٿيندو
زڪواة جي معنيٰ قرآن ڪريم ۾ طهارت جي معنيٰ سان به آئي آهي قال الله
تعالىٰ وحنانا من لدنا وزكواة اي طهارة جنهن زڪواة جي ادائگي ڪري ٿي سا گناهن کان
پاڪائي ۽ صفائي ٿئي ٿي. زڪواة سنه ٢ هه ۾

۽ لغت ۾ زڪواة النماء الزيادة کي چئبو آهي. زڪواة ادا ڪرڻ فرض آهي
۽ شرط اهي آهن عاقل بالغ مسلمان آهي ۽ مال وٽس نصاب زڪواة
جي جو ۽ سال جو پورو ٿيو اچي. ۽ اهو مال قرض ۽ حاجت اصلي کان
بچت هجي. ۽ اهيا زڪواة مالڪ ڪرڻ آهي مال جو بغير عوض جي ۽ زڪواة
ڏيڻ جا حقدار هي آهن. فقير ١ مسڪين ٢ عامل ٣ مڪاتب ٤ قرضي ٥
يا مسلمانن جي لشڪر کي پهچڻ کان عاجز هجي ٦ مسافر ٧ آهن باقي سيدن
يا انهن جي ٺاهيل غلامن کي زڪواة نه ڏني ويندي. ۽ پنهنجي خويش
يعني پٽ پوٽي ۽ اصول ماءُ پيءُ ڏاڏو ڏاڏي کي زڪواة ڏيڻ ناجائز
آهي. ۽ زڪواة سون جي ويهن مثقالن تي آهي ۽ هڪ مثقال ۾ ٤ ١/٢
ماسا آهن يعني ڪل ٩٠ ساڍن سٺ تولن تي زڪواة ڏيڻ واجب ٿئي ٿي
۽ چانديءَ جي ٻه سو درهمن تي ۽ پنجن اٺن تي هڪ ٻڪري ۽ چاليهن ٻڪرين
تي هڪ ٻڪري ۽ ٽيهن ڏڳين يا مينهن تي هڪ ٻن سالن جو گابو ڏبو.
وڌيڪ تحقيق فقه جي ڪتابن ۾ ڏسڻ گهرجي.

(الصوم) صوم لغت ۾ بند ڪرڻ کي چئبو آهي ۽ اصطلاح ۾ فرض ڪيو ويو قبله
جي ڦيرائڻ کان پوءِ ۱۵ تاريخ شعبان هجرت کان پوءِ ٻئي سال ۾
رمضان المبارڪ جا روزا مسلمان بالغ عاقل آهن هي شرط
هر مسلمان تي فرض آهن. رمضان شريف جي چنڊ ڏسڻ جي شاهدي
هڪ مرد يا هڪ عورت عادل جي شاهدي قبول ڪئي ويندي
۽ عيد الفطر جي چنڊ ڏسڻ لاءِ ٻن مردن ۽ ٻن عورتن جي شاهدي (۽ هڪ مرد)
قبول ڪئي ويندي جڏهن آسمان ۾ غبار آهي - پر جڏهن
آسمان بالڪل صاف آهي ته پوءِ جماعت وڏي جي شاهدي
جنهن عيد الفطر جي لاءِ قبول ڪئي ويندي. امام ابو يوسف
وٽ پنجاهه ماڻهن جي شاهدي قبول ڪئي ويندي جيئن ڪ مسئلا
۾ آهي ۽ امام محمد ۽ امام ابو حنيفه جي راءِ اختيار ڪئي وئي آهي.

(الحج) حج ٻه قسم آهي جيڪو الحج الاڪبر حج الاسلام ۽ الحج الاصغر العمرة
عبادات جاني قسم آهن جيڪي عبادت بدني جهڙوڪ نماز ۽ ٻيو
قسم عبادت مالي آهي مثلاً زڪواة ۽ ٽيون عبادت مالي ۽ بدني
ٻئي گڏ آهن اهڙي عبادت حج آهي. لغت ۾ حج ارادي ڪرڻ کي
چئبو آهي ۽ شريعت ۾ - جيئن ڪنزالدقائق جي عبارت آهي ڪنهن جاءِ
مڪان مخصوص في زمان مخصوص بفعل مخصوص يعني اهو حج
زيارت ڪرڻ آهي خاص مڪان (ڪعبة) جي خاص وقت ۾ ۽
ڪن مخصوص ڪمن سان. حياتي ۾ هڪ ڀيرو حج ڪرڻ فرض آهي
۽ حج ۾ ٻه شيون بجاءِ آڻڻ فرض ٿيون آهن حج ۾ ٻه ڪم
آهن وقوف عرفات يعني عرفات جي ميدان تي بيهڻ ۽ طواف الزيارة
يعني طواف زيارت جو - ۽ حج ۾ واجب پنج آهن مثلاً صفا ۽ مروه
۾ دوڙڻ مزدلفه ۾ بيهڻ ۽ شيطانن تي پٿر هڻڻ حلق ۽ احرام
مان نڪرڻ احرام مان نڪرڻ سان حلال ٿي ۽ دم يا صدقو ڏيڻ -

وَيَقَعُ الطَّلَاقُ وَلَوْ مُكْرَهًا :- هن كنز الدقائق جي عبارت جي سولي تشريح هن
ريت آهي. ۽ ٿي واقع ٿئي طلاق جيتوڻيڪ آهي زبردستي سان :-
مسئلو :- جيڪڏهن ڪنهن شخص کان زوري زبردستي طلاق ڏيارئي
ويئي ته مثلاً مڙس پنهنجي زال کي چيو ته تو کي طلاق ڏنم يا مون پنهنجي
زال کي طلاق ڏنم ته طلاق شرعًا واقع ٿي ويندي - پر جيڪڏهن
مڙس کان زوري زبردستي طلاق لکرائي ويئي آهي ته اها طلاق
واقع نه ٿيندي :- ڇو ته لکت ۾ ٻاهري وجهي منجهه جاءِ حاجت جي
حالانڪ نآهي هتي جاءِ حاجت جي ۽ نآهي هتي جاءِ حاجت جي
لقوله عليه الصلوٰة والسلام ثلاث جدهن جد وهزلهن جد النكاح
والطلاق والعتاق والرجعة رواه الطحاوي . ۽ طلاق ڪل مڙس آهي
عاقل بالغ جي واقع ٿي ويندي ۽ طلاق چوڪري جي چريي جي ۽ ننڍي
ڪم عقل جي واقع نه ٿيندي. ۽ جيڪڏهن گونگي طلاق جا
اشارا ڏنا اشارن ته سندس زال کي طلاق اچي ويندي :-
جيڪڏهن طلاق لفظ صريح سان ڏني اٿس ته طلاق رجعي ٿي ويندي
ڀلي ڪڏهن نيت طلاق جي نه به هجيس ته به هڪ ڏي طلاق
رجعي ٿي ويندي ۽ جيڪڏهن طلاق لفظ صريح سان ڏني
اٿس ۽ نيت ٻن جي اٿس ته به هڪ طلاق واقع ٿيندي ڇو ته

۽ جيڪڏهن اڌ يا ٻن حصو طلاق جو زال کي ڏنائين ته ڪڏهن به لفظ
طلاق واقع ٿي ويندي.

۽ ڪناين جي لفظن ۾ ٽيون طلاق واقع نه ٿيندي جيسين نيت
نه هجيس. يا وري مذاڪرو طلاق جو هجي. يا وري ڪاوڙ ۾
هجي آن ۾ ڪنايا لفظ ڳالهايائين ته آن جاءِ تي طلاق بائن
مراد وٺبي :- ٽي طلاق ڏني وڃي رجعي ٿين لفظن چوڻ ۾
ڇڏيون اعتدي استبرئي رحمڪ انت واحدة ۽ انهن کان
سواءِ ٻين سڀني ڪناين (لفظن) ۾ طلاق بائن واقع ٿيندي. ۽
جيڪڏهن ڪنايي لفظ ۾ ٻه ڏي طلاق ڏني اٿس ته هڪ ٿي ويندي
۽ جيڪڏهن ٻه ڏنيون اٿس ته ڪڏهن به هڪ ٿي پوندي ۽
جيڪڏهن ٽن طلاقن جي نيت ڪئي اٿس ته ٽي طلاقون واقع
ٿي وينديون :-

(باب الايلاء)

xxx

هو الحلف على ترك قربانها اربعة اشهر او اكثر كقوله والله لا اقربك اربعة
اشهر ولو قال لامرأته انت علي حرام ايلاء ان نوى التحريم
او لم ينو شيئا اي لا ظهار ولا طلاق ولا ايلاء ولا كذبا وظهار
ان نواه وكذب ان نوى الكذب وبائنة ان نوى الطلاق وثلاث ان نواه
في الفتوى :- ١٢

باب الخلع

والخلع بناء على نشوز الزوجة غالبا والخلع بالفتح لغة النزع والفصل هو الانفصال من النكاح والواقع به وبالطلاق على مال طلاق بائن ولزمها اي للمرأة المال وكره له اخذ شي ان نشز وان نشزت لا۔

باب الظهار

هو تشبيه المنكوحة بمحرمة عليه ابدا مثل الام والبنت والاخت حرم الوطي على مظاهر ودواعيه ظهارا ـ هو مصدر من ظاهر يظاهر لقول الزوج لامرأته انت علي كظهر امي يوجب عليه الكفارة فلو وطي قبله استغفر ربه فقط او قال المظاهر انت علي كبطن امي او كفخذها او كفرجها او اخته وعمته وامه رضاعا كامه كذا ثبت في كنز الدقائق ١-١٢ :-

عمر بانوي جي هن سال ؛ عمر كا ذري سو سال ؛ هجري جي عمر ٨٠ سال تك جي عمر جا كم ذهن ؛ محرمي عمر في ذهن ۔ امرعيت نفيس ملك هي آهي ١-١٢

الراقم عبد الرحيم عفي عنه

حضرت ابوبڪر صديق رضي الله تعالیٰ عنه جو مسلمان ٿيڻ کان اڳ اسم گرامي عبدالڪعبه هو مسلمان ٿيڻ کان پوءِ سندس اسم مبارڪ حضور ڪريم عليه الصلوٰة والسلام عبدالله رکيو ۽ سندس ڪنيت ابوبڪر آهي سندس والد محترم جو نالو حضرت عثمان رضي الله عنه ۽ ڪنيت ابو قحافه آهي. سندس قبيلو بني تميم آهي سندس ولادت عام الفيل کان اڍائي سال پوءِ آهي. اسلام آڻڻ کان اڳ ۾ پاڻ قريشن جي معززن ماڻهن ۾ شمار ڪيو ويندو هو. سندس پيشو تجارت هوندو هو. پاڻ اسلام کان اڳ ۾ شعر به چوندا هئا. ۽ عرب جي مشهور شاعرن ۾ ليکيا ويندا هئا. پر اسلام آڻڻ کان پوءِ شعر چوڻ بلڪل ڇڏي ڏنائون. اسلام آڻڻ وقت حضرت جن وٽ چاليهه هزار درهم هئا جن مان پاڻ پنج هزار پاڻ وٽ رکيائون ۽ باقي سڀ اسلام جي ترقي لاءِ خرچ ڪري ڇڏيائون. پاڻ جڏهن خليفا مقرر ٿيا تڏهن سندن عمر مبارڪ ٦٠ سالن جي قريب هئي يعني سٺ سال هئي.

حضرت ابوبڪر صديق رضي الله عنه تاريخ ٢٢ جمادی الاخریٰ بروز دوشنبه سومر جي ڏينهن مدينه ۾ وفات ڪئي وفات وقت سندن عمر مبارڪ ٦٣ سال هئي پاڻ حضرت عمر رضي الله عنه کي پنهنجي جاءِ لائق سمجهي ۽ مسلمانن جو خليفو مقرر ڪيائون. ر ان ڪتاب سيرت ابوبڪر صديق اردو مؤلف چراغ حسن حسرت

حضرت عمر فاروق رضي الله تعالیٰ عنه جن جي ولادت باسعادت هجرت کان
٤٠ سال اڳ رحمة المهداة ۾ ٿي. سندن والد جو نالو خطاب هو. حضرت
فاروق رضي الله عنه فن سپهه گري ۾ تمام هوشيار هئا ان کان علاوه پاڻ
شهسواري ۾ تمام مشهور هئا. مڪي کان ٽيهه ميل جي فاصلي تي عڪاظ جي
هنڌ ميلو لڳندو هو جتي هر سال زبردست ميلو لڳندو هو. حضرت فاروق
اعظم رضي الله تعالیٰ عنه عڪاظ جي ميلي ۾ جيڪو جاهليت جي زماني
۾ لڳندو هو. ڪشتي، شهسواري، نيزه بازي، تيراندازي
جي مقابلن ۾ شريڪ ٿيندا هئا ۽ پاڻ عرب جي مشهور پهلوانن
مان شمار ڪيا ويندا هئا. سندن قبيلو بنو عدي هو.
پاڻ ٣٣ سالن جي عمر ۾ نبوت جي ڇهين سال ايمان آندائون
جنهن بعد پاڻ خليفا مقرر ٿيا. سندن عمر مبارڪ ٦٣ سال
هئي. (ڪتاب سيرة فاروق اعظم محمد حسين هيڪل)

حضرت عمر رضي الله عنه ٢٦ ذوالحج تي هڪ يهودي غلام ابولولو
جي هٿان زخمي ٿيا ۽ آخرڪار ڏهن ڏينهن بعد محرم الحرام
تي وفات ڪيائون. سندن خلافت ڏهه سال ڇهه مهينه
۽ ڪجهه ڏينهن هئي. حضرت عمر جو شمار علماء ۽ زاهد
اصحابن ۾ ٿئي ٿو. ڪاتبن ٢٣هه ۾ شهيد ٿيا مدينه ۾ دفن
تاريخ الخلفاء للسيوطي

حضرت عثمان ذي النورين رضي الله تعاليٰ عنه جن جو شجرو مبارڪ هيءُ آهي
عثمان بن عفان بن ابو العاص بن اميه بن عبد شمس قريشي اموي
پاڻ عام الفيل کان پوءِ ڇهن سالن کان بعد مڪه ۾ پيدا ٿيا - سندن
پهرين شادي حضرت بي بي رقيه بنت النبي سان ٿي - بي بي صاحبه جي
وفات کان پوءِ بي بي رقيه جي ڀيڻ بي بي ام ڪلثوم رضي الله عنها
سان شادي ڪيائون تنهنڪري حضرت عثمان رضي الله عنه کي ذوالنورين
سڏڻ لڳو وڃي :-

ابن اسحاق جي قول مطابق پاڻ صاحبن حضرت ابوبڪر رضي الله عنه حضرت
علي رضي الله عنه ۽ حضرت خديجه کان پوءِ ايمان آندائون - سندن وفات
سن ٣٥ هه ذوالحج الحرام ايام التشريق ۾ شهيد ٿيا ۽ حش ڪوڪب
جنت البقيع ۾ دفن ڪيا ويا. وفات وقت سندن عمر مبارڪ اڪثر
قول مطابق ٨٢ سال هئي - پاڻ ڏاڍا سخي ٻهادر ۽ باحياء مسلمان
هئا - سندن شمار عشره مبشره جي صحابين ۾ ڪيو وڃي ٿو. سندن
مال ۽ ملڪيت هميشه اسلام جي تبليغ ۾ هميشه ڪم ايندي هئي.-

حضرت علی شیر خدا رضی اللہ تعالیٰ عنہ جو سلسلہ نسب ہے وہ یہ ہے علی ابن ابی
طالب المعروف بہ عبد مناف بن عبد المطلب آپ کی کنیت
ابو تراب اور ابو الحسن ہے۔ جب حضرت سیدنا علی کرم اللہ وجہہ مشرف
بہ اسلام ہوا تو اس وقت عمر مبارک دس سال تھی۔ حضرت ابو
ہریرہ کا بیان روایت ہے کہ حضرت فاروق اعظم رضی اللہ عنہ فرماتے
تھے حضرت علی تم سب سے زیادہ فیصلہ کرنے والے ہیں یعنی قاضی
ہیں۔ سنہ ۴۰ھ میں شہادت پائی۔ بائیس رمضان المبارک
ابن ملجم جیسے ہاتھ سے دنیا کی وفات کیا ہوئی نے
حضرت امام حسین رضی اللہ عنہ سنہ ۴ ہجری میں پیدا ہوئے۔ حضرت
علی رضی اللہ عنہ کہا ہے کہ صاحب علم صاحب تقویٰ تھا
کہ بات اعلیٰ درجے کا شاعر بھی تھا۔ بات اسلام کی خدمت کی
اور جہاد میں شان سے حصہ لیا۔

تاریخ الخلفاء للسیوطی

كتاب جو نالو كنز الدقائق آهي ڪتاب جي مصنف جو نالو ابو البركات عبدالله بن احمد بن محمود نسفي رحمة الله عليه آهي نسف تركستان جو هڪ شهر آهي صاحب موصوف جي وفات سنه ٧١١ھ ۾ ٿي.

x —— x —— x ——

فائده :- حضور ڪريم صلي الله عليه وسلم جن جڏهن حاضر و ناظر آهن ته پوءِ پيش امام اڳيان ٿي نماز ڇو ٿو پڙهائي؟ جواب ① جڏهن ته حضور ڪريم عليه الصلوٰة والسلام جن پنهنجي حياتي طيبه ۾ حضرت ابوبڪر ۽ حضرت عبدالرحمٰن بن عوف رضي الله تعالىٰ عنهما جي پويان نماز پڙهي آهي ته پوءِ اڄ پيش امام جي پويان نماز پڙهائي ته ڪهڙو حرج ٿيندو. حالانڪ حضور جن اڳي ته حاضر و ناظر هئا پر هتي به هر هنڌ حاضر و ناظر آهن جواب ② مخالفن وٽ حضور جن عليه السلام حيات النبي آهن ۽ مسجد النبوي ۾ موجود آهن. هاڻي جڏهن ته مدينه منوره ۾ مسجد النبوي ۾ به جماعت جي نماز پيش امام پڙهائي ٿو ته پوءِ ٻاهر وارين مسجدن ۾ پيش امام نماز جماعت جي پڙهائي.

سوال آية الكريمة ما أدري ما يفعل بي ولا بكم إن أتبع إلا ما يوحى إلي
جي معنيٰ ۽ مطلب ڇا آهي؟

الجواب لعون الملك العزيز العلام الله تعاليٰ حضور ڪريم صلي الله عليه وسلم
کي فرمايو ته تون هي چئو ته قياس ۽ اندازي سان آئون نٿو ڄاڻان ته
توهان سان ڇا ٿيندو ۽ توهان سان ڇا ٿيندو، آئون ته فقط وحي
جي تابعداري ڪريان ٿو جيڪا مون ڏانهن وحي ڪئي وڃي ٿي. مطلب ته وحي
علم يقيني آهي ۽ قياس اندازو ناهي.

هتي لفظ ما ادري آهي ۽ ما اعلم جو لفظ نه آهي دراية جي
معنيٰ آهي ادراڪ بالقياس ڪنهن شيءِ کي عقل ۽ قياس
سان ڄاڻڻ. مطلب ته حضور جن فرمايو ته آئون جيڪي جنت
يا دوزخ ۽ قيامت جون خبرون ٻڌايان ٿو سي يقيني آهن.

عبدالرحيم

۽ حاضر ناظر آهن؛

سوال - حضور ڪريم صلي الله عليه وسلم جن جيڪي نور آهن ته نور ۽ رات
جي وقت گهر ۾ اونداهي ڇو ٿي ٿئي. ۽ چون ٿا ته جيڪڏهن حضور ڪريم
صلي الله عليه وسلم جن نور آهن ته موجود نا آهن جيڪڏهن موجود
به آهن ۽ نور به آهن ته نور ۽ اونداهي ڇو ٿي ٿئي :-

الجواب المختصر لعون العزيز :- (١) خدا تعالى قرآن حڪيم ۾ فرمايو
آهي ته :- اَللّٰهُ نُوْرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ :- معنا الله تعالى نور
آهي آسمانن ۽ زمين جو :- مطلب ته خدا تعالى جو نور آسمانن
۾ به ۽ زمين ۾ به آهي :- نور ۽ جيڪڏهن خدا تعالى جو نور هر
هنڌ آهي ته نور ۽ اونداهي ڇو ٿي ٿئي. فَمَا جَوَابُكُمْ فَهُوَ جَوَابُنَا :-
هاڻي يا ته الله تعالى جي نور جا منڪر ٿيو وڃو يا حاضر هجڻ جا منڪر
ٿي وڃو.

(٢) ته ملائڪ ڪرامن ڪاتبين جن جو ثبوت قرآن ڪريم جي
هن آيت مان ملي ٿو وَاِنَّ عَلَيْكُمْ لَحٰفِظِيْنَ كِرَامًا كَاتِبِيْنَ
يَعْلَمُوْنَ مَا تَفْعَلُوْنَ ۝ جن مان ثبوت ملي ٿو ته ملائڪ حاضر آهن
۽ ٻي جاءِ تي مسلم شريف جي حديث آهي خُلِقَتِ الْمَلٰئِكَةُ
مِنْ نُوْرٍ جن مان ثبوت ملي ٿو ته ملائڪ نور آهن. هاڻي جڏهن
ملائڪ حاضر به آهن ۽ نور به آهن ته نور ۽ اونداهي ڇو ٿي ٿئي ته رات جو اونداهي

جا جي كري ٿي ٿي؟ فا جرا بكم نحو جرا بنا

⑤ قرآن كريم به نور آهي جنهن جو ثبوت اسانكي خود قرآن كريم جي هن آيت
مان ملي ٿو "وَاَنزَلنَا اِلَيكُمْ نُورًا مُبِينًا" معنا ۽ موڪليوسين اوهان
ڏانهن نور (قرآن) پڌرو حالانڪ قرآن كريم نوراني هجڻ
باوجود موجود به آهي ته پوءِ اوندا ڇا جي كري ٿي ٿي؟
پوءِ جيڪو توهان جو جواب آهي سو ئي اسانجو جواب آهي :-

عبدالوحيد رهبري
مرزو 18.8.84

سوال:
ماءُ پيءُ، مرشد، يا استاد جي پيرن کي ٿورنيچمي ڏيڻ انهن ڏي محبت جي
بغير اعتقاد سجدي جي جائز آهي يا نه بينوا توجروا؟ جواب پيرن
کي چمي ڏيڻ جائز آهي لما في شرح عين العلم للعلى القاري عليه الرحمة
روي ان اعرابيًا قال يا رسول الله صلى الله عليه وسلم اذن لي فاقبل
رأسك ورجليك فاذن له فعل الحاكم عن بريدة رضي الله عنه قال
صحيح الاسناد انتهى :- رهبري

استفتاءِ

ڇا ٿا فرمائن علماءِ ڪرام هن صورت مسئله جي ته مدعي جي دعويٰ ڪهڙن
وجهن سان ثابت ٿيندي آهي؟ جيڪو فقه ۽ اصولي فقهن جو آهي تنهنڪري
اختلاف مجتهدن جو واڌ يا نقصان ڪري سگهي ٿو يا نه؟ جي ڪري سگهي ٿو ته اُن جي
اختلاف کي اعتبار ۾ آڻي قاضي فيصلو ڪندو يا نه؟ بينوا بالدليل توجروا عند
رب الجليل:-؟:-

الجواب:- بلڪل دعويٰ مدعي جي ٽن وجهن ۾ ثابت ٿئي ٿي هڪ شاهدن
جي شاهدي سان ٻيون مدعيٰ عليه جي اقرار سان ٽيون قسم مدعي جو مدعيٰ عليه
جي ڦيرڻ سان قاضي جي چوڻ سان:- حيث قال في القنية ناقلا عن القاضي
خان ويثبت الدعوى للمدعي بثلاثة اوجه بالبينة وباقرار المدعى عليه
وبيمين المدعى لقول المدعى عليه ولايقبل القاضي انتهى:- هن ۾ صاف صاف
معلوم ٿيو ته جيئن هن مدعيٰ عليه مدعي کي قسم ڏيڻ ۾ معتبر سمجهي
قسم ڏنائين مال ملڪيت پرائي لاءِ ڏئي ته ان بنسبت مدعي کي قاضي قسم
ڏنائي مال وٺي ڏئي جيڪو قاعدو آ البينة على المدعى واليمين على من
انڪر جو آهي تنهنڪري اختلاف مجتهدن جي سان بنسبت قاضي
لاڳو ٿي سگهي ٿو. ڪما قال في الفتوى العالمگيرية في ڪتاب
آداب القاضي وان قال المدعي لي بينة حاضرة في ملکة

الا ان طلب يمين المدعى عليه فالقاضي لا يحلف المدعى عليه في
قول ابي حنيفة رضي الله عنه وقال ابو يوسف رحمه يحلفه و قول محمد
مضطرب فاذا كانت المسئلة مختلفة فان كان برا استحلفه حلفه
الخ :- جڏهن شاهد مدعي جا حاضر هجن ته جيڪي دعوىٰ
ثابت ڪرڻ جا ڪافي ۽ قوي دليل آهن ته مدعى عليه جي قسم
کڻڻ کان ـ انڪري جڏهن به قاضي مدعى عليه کي مدعي جي
طلب ڪرڻ تي قسم ڏيندو جڏهن قسم مدعى عليه جو حق ته
آهي جو آهي. ۱۲ (نوٽ)

(نوٽ) شرع شريف جي دليل آهي ته البينة للمدعي واليمين
على من انكر ڪن خاص شرطن سان مقيد آهي جن مان هڪ
هي آهي ته مدعى عليه جيڪڏهن صالح شخص آهي ته اهڙي
کي اهڙي حديث مطابق قسم ڏيڻ نه ڏجي ـ پر جيڪڏهن
مدعى عليه جو فسق مشهور آهي ته اُن صورت ۾ اهڙي کي
قسم ڏيڻ گهرجي ـ ۱۲

حضرت ابوبڪر صديقؓ جي اولاد ۽ ازواج جو نقشو ۽ شمار

بنات	ابناء	ازواجه
1 اسماءؓ سترهن ماڻهن کان پوءِ اسلام آندائين:-	1 عبدالله المتوفى 11هه	1 قتيله غير مسلمه اسلام کان اڳ شادي ڪيل
	عبدالرحمٰن المتوفى ٥٣هه	2 ام رومانؓ
	محمد سنڌن جنهن حضرة قاسم جهڙو مرد ڄڻيو جي ستن فقيهن ۾ شمار ٿيڻ لڳو:-	3 اسماء بنت عميس
ام ڪلثوم حضرة ابوبڪر صديقؓ جي وفات جي وقت اڃا ماءُ جي پيٽ ۾ هئي.	×	4 حبيبه بنت خارجه

حضرت علی کرم اللہ وجہہ و رضی اللہ عنہ جی اولاد ۽ ازواج
جو بیان القسم ۱۲

ازواج	ابناء	بنات
۱ حضرت بی بی فاطمۃ بنت رضی اللہ عنہا	۱ امام حسن رضی اللہ عنہ ۲ امام حسین رضی اللہ عنہ ۳ حضرت محسن عند البعض	۱ بی بی زینب ۲ ام کلثوم رضی اللہ عنہا
۲ لیلیٰ بنت مسعود	عبید اللہ ؛ ابوبکر	× ×
۳ اسما بنت عمیس الخثعمیہ	عون ؛ یحییٰ	× ×
۴ امامہ بنت ابو العاص [عہ] از بطن زینب	محمد ۲ اوسط	× ×
۵ ام البنین بنت حرام بن خالد از بنی ھوازن	عمر - عباس جعفر - عبید اللہ عثمان	× ×

عہ امامہ بنت ابو العاص حضور جن جی ڏھٹی ۽ بی بی فاطمہ بنت جی ڀاڻیجي هئي از وصیت نامہ خاتون جنت شیعن جی کتاب جلاء العیون مان نقل کیل ۱۲

٦	خولة بنت جعفر بن قيس	محمد بن حنفية يا محمد راعب	× ×
٧	ام سعيد بنت عروة بن مسعود ثقفي	× ×	ام الحسن - رملة الكبرى
٨	ام حبيب بنت ربيعة التغلبية	عمر	رقية
٩	محيات بنت امرؤ القيس كلبي	× ×	حامشر
٢٨ كل	٩	١٦	٦[illegible]

① ام هاني ② ميمونه ③ زينب الصغرى ④ رملة ⑤ الصغرى ⑤ فاطمة ⑥ امامه

⑦ خديجة ⑧ ام الكرام ⑨ ام سلمة ⑩ جمانه ⑪ نفيسة ⑫ ام جعفر

ستون نيا يطون جواري ١٢ [illegible] رحمة للعالمين

تاریخ ولادت و وفات و مدت عمر و مدفن و تعداد اولاد و نام مادر این حضرت
سید المرسلین و خلفاء الراشدین و ائمة المهدیین مشهور به دوازده ۱۲ امام
رضی الله تعالی عنهم اجمعین :-

سید المرسلین سیدنا محمد ابن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد
مناف، تاریخ ولادت در مکه روز دوشنبه ۱۲ وقیل ۲ ربیع الاول عام الفیل
تاریخ وفات روز دوشنبه وقت چاشت ۲ یا ۱۲ ربیع الاول سنه ۱۱ هـ ؛ مدت عمر
۶۳ سال مدفن مدینه در حجره عائشه صدیقه رضی الله عنها ؛ نام مادر بی بی آمنه
بنت وهب ؛ تعداد اولاد سه پسر یا چهار و چهار دختر :-

صدیق اکبر خلیفه رسول الله ابو بکر عبد الله بن ابی قحافه عثمان بن عامر رضی
الله تعالی عنه تاریخ ولادت در مکه بعد دو سال از عام الفیل تاریخ وفات
شب سه شنبه ۲۳ جمادی الاخری سنه ۱۳ هـ ؛ مدت عمر ۶۳ سال ؛ مدفن مدینه
برابر دوش سرور عالم صلی الله علیه وسلم ؛ نام مادر ام الخیر بنت صخر
بن عامر ؛ تعداد اولاد سه پسر سه دختر :-

۳ فاروق الاعظم ابو حفص عمر ابن الخطاب رضی الله عنه تاریخ ولادت شب
یکشنبه غرهٔ محرم سنه ۱۳ از عام الفیل تاریخ وفات مجروح شدند ۲۷ ذیحجه
سنه ۲۳ هـ و مدفون شدند غره محرم ؛ مدت عمر ۶۳ سال ؛ مدفن برابر دوش
صدیق اکبر رضی الله عنه ؛ نام مادر حنتمه بنت هاشم بن المغیرة بن عبد الله ؛
تعداد اولاد ۹ پسر چهار دختر ۔

۴ ذو النورین ابو عبد الله عثمان بن عفان رضی الله عنه ؛ تاریخ ولادت سنه ۶ از
عام الفیل تاریخ وفات روز جمعه ۱۲ ذیحجه و قیل ۱۸ ذیحجه سنه ۳۵ هـ ؛ مدت
عمر ۸۲ سال ؛ مدفن در حش الکوکب قریب جنة البقیع ؛ نام
مادر اروی بنت کریز بن ربیعه بن حبیب بن عبد الشمس ؛
تعداد اولاد ۹ پسر هفت دختر ۔

٥ ابو الحسن و ابو تراب امیر المؤمنین علی ابن ابیطالب رضی الله عنه تاریخ ولادت
سنه ۳۰ از عام الفیل تاریخ وفات مجروح شدند شب جمعه ۱۷ رمضان سنه ۴۰ ھ
وفات یافتند شب یکشنبه در کوفه ؛ مدت عمر ۶۳ سال ؛ مدفن
صحیح آنست که قبر آنحضرت از چشم مردم بخوف بی ادبی خوارج پوشانیدند
وقیل در صحرائی بر پشت کوه ؛ نام مادر فاطمه بنت اسد بن هاشم
بن عبد مناف ؛ تعداد اولاد شانزده پسر وقیل نوزده و شانزده دختر ؛

٦ بضعة الرسول الملقب بالبتول سیدة النساء فاطمة الزهرا رضی الله عنها تاریخ
ولادت در مکه سنه ۳۵ از عام الفیل تاریخ وفات سنه ۱۱ ھ در مدینه منوره
مدت عمر ۲۸ سال ؛ مدفن جنت البقیع مقبره مدینه ؛ نام مادر
ام المؤمنین خیر النساء العالمین حضرت خدیجه طاهره بنت خویلد ؛ تعداد اولاد
۳ پسر و ۳ دختر ؛

سبط اکبر ابو محمد امام حسن مجتبی رضی الله عنه تاریخ ولادت در مدینه منوره ۱۵ شعبان وقیل ۱۵ رمضان سنه ۳ هـ ؛ تاریخ وفات غره ماه ربیع الاول سنه ۴۹ هـ وقیل سنه ۵۰ هـ ؛ مدت عمر ۴۵ سال ششماه وقیل ۴۷ سال مدفن جنت البقیع پهلوی فاطمة الزهرا رضی الله عنها ؛ نام مادر سیدة النسأ فاطمة الزهرا رضی الله عنها ؛ تعداد اولاد پانزده پسر و هشت دختر و نسل شان از پنج پسر باقی مانده ؛

سبط اصغر ابو عبدالله امام حسین سید الشهداء رضی الله عنه تاریخ ولادت در مدینه منوره ۵ شعبان سنه ۴ هـ ؛ تاریخ وفات روز جمعه ۱۰ محرم سنه ۶۱ هـ مدت عمر ۵۶ سال و پنجماه و پنج روز ؛ مدفن کربلا ؛ نام مادر حضرت سیدة النسأ فاطمة الزهرا رضی الله عنها ؛ تعداد اولاد شش پسر ۳ سه دختر اولاد شان از امام زین العابدین باقی مانده ؛

۹ امام زین العابدین علی ابن الحسین رضی الله عنه تاریخ ولادت روز دوشنبه
نهم شعبان سنه ۳۸ هـ؛ تاریخ وفات ۱۸ محرم سنه ۹۴ هـ؛ مدت عمر ۵۸ سال
وقیل ۵۷ سال؛ مدفن جنت البقیع در قبر عم بزرگوار جناب امام حسن
رضی الله عنه؛ نام مادر شهربانو دختر یزدجرد بن شهریار شیرویه
بن خسرو پرویز بن هرمز بن نوشیروان عادل؛ تعداد اولاد یازده
پسر ۳ دختر وقیل چهار دختر۔

۱۰ ابو جعفر امام محمد باقر بن علی بن الحسین تاریخ ولادت روز جمعه
۳ صفر سنه ۵۷ هـ؛ تاریخ وفات سنه ۱۱۸ هـ وقیل سنه ۱۱۷ هـ؛ مدت عمر ۶۳
سال وقیل ۵۸ سال؛ مدفن در جنة البقیع در قبر امام حسن رضی
الله عنه؛ نام مادر ام عبدالله دختر امام حسن رضی الله تعداد پسر
دختران شش پسر و سه دختر و نسل شان از امام جعفر صادق باقی
ماند۔

١١ ابو عبد الله امام جعفر صادق رضي الله عنه تاريخ ولادت روز دوشنبه ١٨
ربيع الاول سنه ٨٠ هـ وقيل سنه ٨٣ هـ؛ تاريخ وفات در مدينه منوره روز دوشنبه
١٥ رجب سنه ١٤٨ هـ وقيل در شوال؛ مدت عمر ٦٨ سال؛ مدفن در جنة
البقيع در قبر امام حسن رضي الله عنه؛ نام مادر ام فروه دختر قاسم بن محمد
بن ابي بكر رضي الله عنه؛ تعداد اولاد شش پسر و يک دختر؛ -

١٢ ابو الحسن ابو ابراهيم امام موسى كاظم رضي الله عنه تاريخ ولادت در ابواء درميان
مكه و مدينه روز يكشنبه سنه ١٢٨ هـ؛ تاريخ وفات روز جمعه ٥ رجب
١٨٣ هـ مدت عمر ٥٤ سال قيل ٥٥ سال مدفن مدينة الاسلام
بغداد در مقبره كه معروف است بمقابر قريش نام مادر ام ولد
حميده؛ تعداد اولاد سي و هفت پسره بيست و دو دختر
و نسل از چهارده پسر باقي مانه

١٣ ابو الحسن امام علی رضا بن موسی کاظم رضی الله عنه ولادت در مدینه سنه ١٤٨ هـ
روز پنجشنبه ١١ ربیع الاول و قیل ١١ ربیع الآخری :: تاریخ وفات
روز جمعه ٢١ رمضان سنه ٢٠٣ هـ :: مدت عمر ۵۴ سال و شش ماه
مدفن در بغداد بجانب قبله از قبر هارون رشید خلیفه عباسی ::
نام مادر ام ولد تکتم :: تعداد اولاد پنج پسر و یک دختر :-

١٤ ابو جعفر محمد بن علی بن موسی کاظم و لقب وی جواد و تقی است
رضی الله تعالی عنه ولادت در مدینه روز جمعه ١٠ رجب سنه ١٩٥ هـ ::
تاریخ وفات در آخر ذی القعده سنه ٢٢٠ هـ مدت عمر ٢۵ سال ::
مدفن در بغداد در مقابر قریش لیکن پشت قبر امام
موسی کاظم رضی الله عنه :: نام مادر ام ولد خیزران و قیل
ریحانه :: تعداد اولاد دو پسر و دو دختر :-

۱۵ ابو الحسن علی بن محمد بن علی بن موسیٰ کاظم ولقب وی هادی و عسکری
است رضی الله عنه :: تاریخ ولادت در مدینه ۱۳ رجب ۲۱۴ ھ
وقیل نیم ذیحجه ۲۱۴ مذکور :: تاریخ وفات روز دوشنبه آخر جمادی الاخری
سنه ۲۵۴ ھ :: مدت عمر ۴۰ سال :: مدفن در خانهٔ وی در سامره است
وآنرا سرمن رای و عسکر نیز گویند :: نام مادر ام ولد
سمانه :: تعداد اولاد چهار پسر یک دختر ::

۱۶ ابو محمد حسن بن علی بن محمد بن علی ولقب وی زکی خالص است
واو نیز مثل پدر خود مشهور بعسکری نسبت :: تاریخ ولادت ۲۳۲ ھ
تاریخ وفات در ماه ربیع الاول ۲۶۰ ھ :: مدت عمر ۲۸
سال :: مدفن سرمن رای در پهلوی پدر بزرگوار خود علی عسکری
رضی الله عنه :: نام مادر ام ولد سوسن :: تعداد اولاد
یک پسر مسمی بمحمد و کنی بابو القاسم وملقب وی
بحجه

ابو القاسم محمد بن حسن بن علی بن محمد بن علی رضا ولقب ١٤
وی نزد امامیه حجت و قایم و مهدی و منتظر و احد الائمه است
تاریخ ولادت ۱۵ شعبان سنه ۲۵۵ه تاریخ وفات بزعم امامیه
۲۶۸ه در سرداب سر من رائی گم شد و مادر وے منتظر ماند
مدت عمر × × : مدفن والله اعلم بالصواب :: نام مادر ام ولد
نرجس تعداد اولاد انما العلم عند الله :: نقل از نسب نامه
کلان حضرت مقبول صلی الله علیه وسلم مطبع ۱۳۱۰ کریمی بمبئی :-

نوٽ :- امام مهدی جی وفات بر گهڻو اختلاف آهي تنهنکري تحقيق جي
سخت ضرورت آهي :- ستون کلیل شاید شيعن جي ڪتابن مان ملي ١٢

سرهندی

جدول اسماء ازواج مطهرات سرور كائنات صلى الله عليه وسلم

خديجة	سودة	عائشة	حفصة	ام سلمة
بنت خويلد وهي سيدة النساء وأسبق النساء وارفعها اسلامًا من القريش	بنت زمعة بن قيس تزوجها بعد خديجة من القريش	بنت ابي بكر الصديق رضي الله عنه نكحها وكانت بنت ست سنين ولما بنى عليها كانت بنت تسع سنين	بنت عمر بن الخطاب رضي الله تعالى عنه من القريش	بنت امية بن مغيرة من القريش
ام حبيبة	**جويرية**	**صفية**	**زينب**	**ميمونة**
بنت ابي سفيان اخت معاوية رضي الله تعالى عنه من القريش	بنت ابي الحارث بن ضرار كانت مملوكة النبي صلى الله عليه وسلم اعتقها ثم نكحها	بنت حيي بن اخطب كانت مملوكة النبي صلى الله عليه وسلم اعتقها ثم نكحها	بنت جحش وخطابها ام المساكين	بنت الحارث الهلالية وهي خالة ابن عباس رضي الله عنهما
زينب	**اسماء**	**امراءة**	**ريحانة**	
بنت خزيمة	بنت النعمان بن ابي الجون بن الحارث	امراءة من بني كلب	بنت زيد كذا في طبقات الطبري	

راقم الحروف الفقير عبد الرحيم عفي عنه

سوال: علمائن ڪرامن ڇا چون ٿا هن مسئلي ۾ ته هڪ شخص ضاد کي ظا جي آواز سان پڙهي ٿو ۽ ضاد جي ادا ڪرڻ جي قدرت به اٿس. ڇو جو ته ضاد جو آواز ظا وانگر آهي ٻنهي ۾ فرق ڪجهه ناهي. ڇا اهو چوڻ سندس صحيح آهي يا نه ۽ قرآن شريف کي اهڙي آواز سان پڙهڻ جائز آهي يا نه - انهي امامت ۾ نماز صحيح آهي يا نه - دليل سان بيان ڪريو ته الله تعاليٰ توهان کي اجر ڏئي؟

جواب: ضاد جو آواز ظا جي آواز کان جدا آهي تفسير سراج منير ۾ علامه زمخشري جو قول آهي ته ضاد ۽ ظا جي وچ ۾ فرق ڪرڻ واجب آهي ۽ ٻنهي (جدا جدا) جي ڪيفيتن ۾ قاري کي محنت ڪرڻ ضروري آهي جو گهڻا عجمي فرق نٿا ڪن جي ڪن ٿا ته غلط ڪن ٿا حالانڪ ٻنهي جي وچ ۾ وڏو فرق آهي ۽ بيضاوي جي حاشيي ۾ آهي ته ضاد ۽ ظا جي وچ ۾ وڏو فرق آهي اه جزريه جي متن ۾ آهي ته استطاله ۽ جدا مخرج جي ڪري ضاد کي ظا کان جدا ڪيو اه ۽ شافيه ۾ آهي ته ضاد (يعني ضاد ۽ ضعيف ۽ ظا جي درميان نڪتل) قبيح آهي اه

انهن عبارتن مان ظاهر آهي ته ضاد ۽ ظا جي وچ ۾ نه صرف اتفاق آهي نه مشابهه بلڪ انهن ۾ وڏو فرق آهي. ليڪن جيڪو ماهر قرآن ۾ ضاد کي عمداً ظا جي آواز سان پڙهندو ته گنهگار آهي بلڪ عالمن ان تي ڪفر جو حڪم ڪيو آهي جيئن علامه علي قاري شرح فقه الاڪبر ۾ محيط کان نقل ڪيو آهي ته امام فضلي کان سوال ٿيو ته ضاد کي ظا ڪري پڙهڻ بابت، جيئن

ته ان جي امامت ناجائز آهي ۽ جيڪڏهن پڙهندو ته ڪافر ٿيندو ۽ جامع
الفصولين جي ٣٨ فصل علمات ڪفر ۾ جي ۾ آهي ته ضاد جي بجاءِ
ظا پڙهندو ته ان جي امامت جائز ناهي عمدًا ڪندو ته ڪافر آهي ۽
ان جي امامت نه جائز آهي ۽ سندس نماز به صحيح ناهي - هڪڙي
جو ضاد پڙهڻ تي قدرت هوندي عمدًا انکي جدا ڪري امامت ۾
سندس نماز صحيح نه آهي - امامت باب جامع الفصولين ۾ ملا علي قاري
ڪان تي تڪميل آهي ته امامت بالڪل ناجائز آهي ۽ سندس نماز جي
فساد باب رد المحتار ۾ (شامي) ۾ خزانة الاڪمل ڪان تڪميل
آهي ته قاضي ابو العاصم چيو آهي ته جيڪڏهن عمدًا ڪئي ته سندس
نماز فاسد ٿيندي ۽ جيڪڏهن اتفاقي سندس زبان مان نڪري ويو
يا فرق ڪرڻ نه ٿو ڄاڻي ته نماز فاسد نه ٿيندي - فتاوى برازيه ۾
آهي ته قول مختار ۽ تمام بهتر اهو آهي ۽ امام محدث شيخ
الاسلام نووي شافعي ڪتاب الاذڪار ۾ چيو آهي ته جيڪڏهن
ولا الضالين کي ظا سان پڙهيائين ته راجح وجه موجب سندس نماز
باطل ٿي - مگر جو سکڻ ڪان لاچار يا ادائي ڪان عاجز هجي ته معذور
آهي ۽ اهو صحيح سمجهي ته لفظ نما ثابت آهي ته ضاد ۽ ظا جي آوازن
۾ وڏو فرق آهي ۽ هڪ ٻئي ۾ نه مماثلت آهي نه مشابهت

بلڪ هيءَ ٻئي ڳالهيون ڪم ۾ بري آهن . جيڪو قرآن مجيد ۾ ضاد کي ظا جي آواز
سان پڙهندو سو گنهگار آهي مشرڪ ڪافر نه جو حرف آهي ان جي ادا مت
جائز آهي نه نماز ان جي صحيح آهي . والله اعلم بالصواب :-

حرره الفقير محمد ابراهيم الياسيني

ما تحرر هو الصحيح حسن ابراهيم الشاهي الملتاني :- هي محمود ان
قاري ملتان جي آهي جيڪو قاري محمد شڪارپوري جو استاد آهي :-
المجيب مصيب فقير محمد عبد الحامد البدايوني صدر جمعية العلماء پاڪستان ڪراچي
نعم ما قاله المجيب محمد عبد الرشيد ياکوي بنگالي پاڪستاني :-
الجواب صحيح ظفر علي ناظم دار العلوم امجدي فيروز شاه اسٽريٽ
آرام باغ ڪراچي :-
اصاب المجيب فيما اجاب وانا الفقير المعروف ببشاه آغا الفاروقي
سجاده نشين تنڊو سائينداد

١٣ ٩ ٥

نوٽ: هي تحرير ڪتاب الادلة القواطع علي الزام العربية في التوابع

١ ٢ ٢١٢ ١١٠ ٧٩ ١٨ ٩٥ ١٠ھ

مطبوعه فاتح استنبول ترڪي تان نقل ڪيم :-

ابطال زعمه ان الدعاء بعد السلام لم يكن من هديه صلى الله تعالى عليه وسلم
(ج ١ ص ٦٦) قوله « واما الدعاء بعد السلام من الصلاة مستقبل القبلة
او المأمومين فلم يكن ذلك من هديه صلى الله عليه وسلم أصلاً ولا روي
عنه باسناد صحيح ولا حسن اه [زاد المعاد في هدي خير العباد المشتهر
ب « الهدى النبوي » لمحمد بن أبي بكر الزرعي الحنبلي المعروف بابن
قيم الجوزية المتوفى سنة ٧٥١هـ] رده الحافظ بن حجر بقوله « وما
ادعاه من النفي مطلقا للامام والمأموم والمنفرد مردود فقد
ثبت عن معاذ بن جبل رضي الله تعالى عنه ان النبي صلى الله عليه وسلم قال
له يا معاذ والله اني لأحبك فلا تدع دبر كل صلاة (اللهم أعني على
ذكرك وشكرك وحسن عبادتك) اخرجه ابو داود والنسائي وصححه
ابن حبان والحاكم » وحديث صهيب رضي الله تعالى عنه رفعه كان صلى الله
عليه وسلم يقول اذا انصرف من الصلاة (اللهم اصلح لي ديني الذي هو
عصمة أمري وأصلح لي دنياي التي فيها معاشي وأصلح لي آخرتي
اللتي فيها معادي « اللهم اني أعوذ برضاك من سخطك وبعفوك
من نقمتك وأعوذ بك منك ، اللهم لا مانع لما اعطيت ولا معطي لما منعت
ولا ينفع ذا الجد منك الجد) اخرجه النسائي وابو يعلى وصححه ابن حبان ١٢٠
الادلة القواطع للفقير ابي محمد الولكوري مطبوعة تركيه ١٢ آية دليل
فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ

ايضاً جو لفظ مفعول مطلق آهي تنهن ڪري زبر تي هيل آهي ماضي آض ايضاً
يعني موٽيو موٽڻ اتي. ص ۲۱ حاشيه ۵ ۾ اهڙي طرح منطق جي
ڪتاب شرح التهذيب جي مقدمه ۾ به لکيل آهي:-

شراب جو وکرو ڪرڻ حرام آهي ۽ جيڪڏهن ڪنهن شراب ضايع ڪري
ڇڏيو ته ٽن مفتي ابن قول مطابق اُن کان نه پرائبو. ڏسو ج ۹ ص ۲۳۳

ويكره السلام على المصلي والقاري والذاكر والمحدث والخطيب والسامع
لهما ومكرر الفقه والجالس للقضاء والباحث في العلم والمؤذن والمدرس
والاجنبية الفتاة واللاعب بالشطرنج ونحوه ومن يتمتع مع اهله والكافر
ومكشوف العورة ومن يتغوط والآكل والاستاذ المغني ومطير الطيور
ونظمها الشيخ الغزي ۱۲ ص ۳۲ عن الدقائق كذا في الدر المختار:-

هڪ ڀيري شراب پيئل تي کي به حد هڻڻي ويندي ص ۲۳۳ ج

۴ ومن اشتبهت عليه القبلة تحرى وان اخطأ لم يعد ص ۲۱ ج ۱۰

۴ والقيام للامام والقوم حين يقول المؤذن في الاقامة حي على الفلاح
وهو سنة ص ۲۴

۴ وابدأ ضبعيه عن جنبيه وجافى بطنه عن فخذيه اى في
السجود ص ۲۵

فى الفرسخ ثلاثة اميال كذا فى عامة اللغات و مقدار السفر ستة
عشرة فرسخا ج ع ١ صـ ٢٢ :- ١٢

لا يدفع الزكواة الزوج الى زوجته بالاتفاق صـ ٤٢ ١٢

ولا يتحلى الرجل بالذهب و الفضة الا بخاتم والمنطقة وحلية
السيف من الفضة و الافضل لغير السلطان و القاضى ترك التختم بهم
و السنة ان يكون قدر مثقال فما دونه ج ٨ ص ١١ صـ ٢٢٣ ١٢

و لنا قوله عليه الصلوة و السلام البينة على المدعى و اليمين على من انكر
رواه مسلم و احمد ج ٥ صـ ٣١٢ ١٢

وحل الاصطياد ما يوكل لحمه وما لا يوكل لحمه صـ ٢٣٧/٨٤ ١٢

وقال قاضيخان لا يحل صيد البندقة والحجر و المعراض والعصا و ما
اشبه صـ ٢٣٦/٨٤ . ١٢

وقال الامام محمد رحمة الله رحمة واسعة يأتى بسم الله الرحمن الرحيم عند افتتاح
كل سورة احتياطا صـ ١٢/١٣٤

و آمين ليس من الفاتحة اتفاقا و معناه استجب دعائنا، دعاء ناصب ٢٥/٢٦ ١٢
المكروه اى تحريما الى الحرام اقرب ونص محمد رحمة الله عليه رحمة واسعة
ان كل مكروه حرام صـ ٢٢٢ ١٢

حضور ڪريم صلي الله عليه وسلم جا عوارض لسٽ يه حڪايتون بيان ڪرڻ ولارو ڪافر
آهي ۽ سنڌس قتل ڪرڻ جو حڪم آهي ص ٢١٣ ١٢

وڪبر بلا ملڪ ۔ ۽ تڪبير هسند وسطاء ملاجي ۽ جيڪڏهن الله جي نالي ۾ الف
وڌائين يا اڪبر ۾ الف وڌايائين ته نماز فاسد ٿي ويندي ۔ ص ٢٥

جيڪڏهن ڪو شخص مسجد ۾ قرآن شريف پڙهندو هجي ۽ اذان اچي ته
ته اذان جي اجابت نه ڪندو ۽ قرآن شريف پڙهندو رهندو ۔ جو ته اجابت
اهيو حاضر ٿيڻ کي چئبو آهي ۔ ۽ جيڪڏهن گهر ۾ هجي ۽ اذان اچي وڃي
ته تلاوت قرآن بند ڪري اذان جي اجابت ڪرڻ ان شخص تي واجب آهي
تتمه ص ٢٥/٣٤ ١٢

حافظ ڪلام الله جا اصحابن مان هي هئا ابي بن ڪعب ۔ زيد بن ثابت
معاذ بن جبل ۔ عثمان بن عفان ۔ ۽ اختلاف ڪيائون ابي الدرداء ۔ عباده
تميم داري ۾ رضي الله عنهم اجمعين ۔ تتمه ص ٢٦ ح ٦

نماز نفلي جماعت سان پڙهڻ مڪروه آهي مگر تراويح ۽ صلوٰة الرغائب ۔ ۽ احيا
صلوٰة الرغائب رجب مهيني جي پهرين جمع ۾ تتمه ص ٣٥ ح ٨

جمعي جي نماز پڙهڻ لاءِ مستحب آهي ته تيل هڻي خوشبو مکي ۽ صاف ڪپڙا
ڍڪي پر سفيد ڪپڙا بهتر آهن ۔ ۽ خطبه ۾ التحيات وانگر ويهڻ پر
ڪا نه پر بعض سنڌ ۾ هٿي هيٺ به جائز آهي ص ٢٥

مسجد ۾ هڪ ڀيرو جماعت ٿي وئي آهي ۽ ٻي جماعت اچي آهي ته تڪبير نه چوڻ ۱۰

جيئن ته ڪتاب الله المختار باب الاذان صـ ۲۷ تي آهي ۱۲ ڪنز

سومهڻي جي نماز ۾ ٽئين حصي رات تائين تاخير ڪرڻ جائز آهي ۽ اڌ رات تائين

تاخير ڪرڻ مباح آهي ۽ اڌ رات کان پوءِ بغير عذر جي عشا نماز پڙهڻ مڪروهه

تحريمي آهي صـ ۱۷ ڪنز

۳ عدد نه امداد حد آهي ج/۸ ۵/۴ جلد ۱۲ تيا:

اذان ڏيڻ وقت موذن حي على الصلوٰة ۽ حي على الفلاح ۾ ڪنڌ کي ساڄي

کٻي پاسي ڦيرائڻ ۽ تڪبير ۾ نه ڦيرائي و صـ ۱۹

جمع جي خطبي ۾ جڏهن امام اِنَّ اللهَ وَمَلٰئِكَتَهٗ الخ پڙهندو ته جماعتي آهستي

درود شريف پڙهن ۱/۲ صـ ۲۷ بين السطور صـ ۲۷

درود شريف پڙهڻ جو حڪم مسئلو ۸ ۾ آيو ۽ عمر ۾ هڪ ڀيرو آهي مراجع جيرات

اسان حنفين وٽ التحيات کان پوءِ پوئين قعدي ۾ درود شريف پڙهڻ سنت

آهي ۽ حضرت امام شافعي امام مالڪ امام احمد رضي الله عليه رحمة واسعة

وٽ درود شريف پوئين قعدي ۾ فرض آهي ۔ ڪنز الدقائق

قبرن جي زيارت ڪرڻ ۽ قبرن تي قرآن ڪريم پڙهڻ صحيح آهي فروع صـ ۵۴

لَبَّيْكَ ۱ صلوم اَلْبَابَيْنَ لَكَ مان ٺهيل آهي ۔

جيڪي ڪجهه ٻڪرن جو هڪ ماڻهو ڦرلٽي ته ان جا وارث خيرات ڪري سگهن ٿا ب صـ ۵۴

۽ عورتون به پنهنجن ماڻهن جي قبرستان ۾ وڃي سگهن ٿيون فروع ص ۲۴

سورة يٰسين قبرن تي پڙهڻ جائز آهي فروع ص ۵۴ ۽ صحيح حديث سان ثابت آهي ۱۲

ومن دعى الى وليمة وثمه لعب وغناء ليقعد وياكل ص ۲۲۳

وتلقين الميت في القبر مشروع عند اهل السنة ج ۲ ص ۴۹

فلا يصلى على غائب الميت فاما صلاة رسول الله صلى الله عليه وسلم على النجاشي

فمن خصائصه ج ۲ ص ۱۳۸ ۱۲

وفي كتاب الفردوس من اخذ بتراب القبر بيده فقرأ عليه سورة القدر سبعا

وتركه في القبر لم يعذب صاحب القبر :- ط ۱ ص ۳۵ ۱۲

قال النبي صلى الله عليه وسلم كل مسكر خمر وكل خمر حرام رواه مسلم وقد

ثبت هذا الحديث في الصفحة اربع مائة واربع وثلاثون ۱۲

وعن ابن عمر رضي الله تعالى عنه انه عليه السلام قال ما اسكر قليله

فقليله حرام، فقول امام محمد الاشربة الاربعة المذكورة حرام جميعا

مطلقا قليلها وكثيرها والفتوى اليوم لقول امام محمد رحمه الله لكثرة

الفساد ص ۲۳۴ ج ۱ ۱۲

امام ابو يوسف امام مالک کي لاجواب ڪري ڇڏيو حاشيه ص ۳۸

طهارة = بالفتح والكسر والضم جي معنىٰ حاشيه ۴ ص ۳

غُسل = = = = = = ج ۶ ص ۳ ۱۲

خلافت جي مسئلي ۾ اهل سنت جو اعتقاد آهي ته خلافت جو زمانو حضور
ڪريم صلي الله عليه وسلم ۳۰ سال بعد ابو هو جيئن پاڻ فرمايو آهي ته

الخلافة بعدي ثلاثون سنة ثم تصير ملكا عضوضا (صواعق
محرقه ص ١٥) ترجمو خلافت منهنجي کان پوءِ ٽيهه سال آهي تنهن کان پوءِ
بادشاهي جيڪا ڏنگي واري آهي. پوءِ جن پاڪ هستين جون اسلامي
خدمتون لبيڪ ڪندا هيون تن کي وعده موجب ان زماني مخصوص (۳۰ سال)
۾ انهن کي اهڙي عزت ترتيبوار حاصل ٿيندي آئي - سڀ کان پهرين
حضرت ابوبڪر پوءِ حضرت عمر پوءِ حضرت عثمان پوءِ حضرت علي رضوان الله
عليهم اجمعين خلافت جي ڪرسي تي مقرر ٿيندا آيا - سڀني جي خلافت جائز
۽ برحق هئي اهڙي ترتيب خداءِ پاڪ رسول مقبول صلي الله عليه وسلم کي اڳ
ئي ٻڌائي ڇڏي هئي - ۽ الله تعاليٰ پنهنجي وعده مطابق انهن کي هي وڏو
مرتبو خلافت جو عطا فرمايو قرآن ڪريم ۾ سورة نور جي رڪوع ۷
۾ الله تعاليٰ اهڙو واعدو بيان فرمايو آهي وعد الله الذين امنوا
منكم وعملوا الصالحات ليستخلفنهم في الارض كما استخلف الذين
من قبلهم وليمكنن لهم دينهم الذي ارتضى لهم وليبدلنهم من بعد
خوفهم امنا ط يعبدونني لا يشركون بي شيئا ط ومن كفر بعد
ذلك فاولئك هم الفاسقون ○

ترجمو:- الله تعاليٰ وعدو ڪيو آهي انهن ماڻهن سان جن ايمان آندو
۽ سٺا ڪم ڪيا ته ضرور انهن کي زمين ۾ خليفو ڪندو جيئن خليفو ڪيائين انهن
ماڻهن کي جيڪي انهن کان اڳ هئا ۽ انهن کي سندن دين عطا ڪيائين ۽ ضرور
انهن جي خوف کي امن سان مٽائيندو - منهنجي عبادت ڪندا ۽ مون سان ڪنهن به شيءِ
کي شريڪ نه ڪندا - ۽ جيڪي ان کان پوءِ ڪفر ڪندا سو اهي ئي فاسق آهن -
پوءِ جڏهن هن ڳالهه تي قرآن شاهد آهي ته الله تعاليٰ هنن مقبول ٻانهن
سان وعدو فرمايو هو ته انهن ضرور انهن کي خليفو ڪندس جيئن بني اسرائيل
۾ خليفا ٿيندا آيا. پوءِ اسان ڳالهه نه مڃينداسين جو خدا تعاليٰ جي وعدي جي ابتڙ
خلافت جي عهدي تي نا غير مستحق ماڻهو فائز ٿيندا - ۽ جن سان وعدو ٿيل
هجي سي محروم رهجي وڃن ڇو ته الله تعاليٰ جي واعدن ۾ مخالفت نه ٿيندي آهي
إِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ۔ ۽ الله تعاليٰ کان ڪو به زبردست ڪونهي جنهن
ابتڙ ڪم ڪري سگهي ۽ سندس ارادن ۾ خلل وجهي - هن جي صفت يفعل ما
يشاءُ فعالٌ لما يريد + آهي - تنهنڪري معلوم ٿيندو ته الله تعاليٰ کي
جيئن منظور هو ان طرح خلافت جو سلسلو حضور جن جي پٺيان صحابين
کي ترتيبوار ملي ويو - الله تعاليٰ وٽ خلافت جا حقدار اهي چار هئا جن جو اسلامي
خدمتن ڳالهه کان ٻاهر هيون ۽ بس اصحاب ٻين تي انهن کي ترجيح مليل هئي پوءِ جي
اها ترتيب بحال نه رهي ها ته ٻين کي ان انعام خداوندي کي ماڻهو ملڻ مشڪل هو-

جيئن ته حضرت ابوبڪر صديق سڀني کان اڳ ۾ فوت ٿيڻو هو لهذا جيڪڏهن هن ٻيو باقي ٽن خليفن مان ڪو خليفو بڻجي ها ته حضرت ابوبڪر رضي الله عنه کي خلافت نه ملي ها. ۽ جيڪڏهن حضرت عمر رضي الله عنه کان اڳ ۾ حضرت عثمان رضي الله عنه يا حضرت علي ڪرم الله وجهه و رضي الله عنه خليفو ٿين ها ته حضرت عمر فاروق رضي الله عنه جيڪو اڳ ۾ فوت ٿيڻو هو سو ان نعمت کان محروم رهجي وڃي ها ۽ جيڪڏهن حضرت عثمان رضي الله عنه کان اڳ حضرت علي رضي الله عنه خليفو ٿين ها ته حضرت عثمان رضي الله عنه کي اهو درجو نه ملي ها. جيئن ته اهو اڳ ۾ فوت ٿيڻو هو ان ڪري الله تعالیٰ جيڪو عليم ۽ خبير آهي پنهنجي انعامي وعدي کي اهڙي طرح ورهايو جو چارئي اصحاب سڳورا انهي نعمت کان مستفيض ٿيا.

ٻيون دليل هي جيڪڏهن رسول پاڪ جي پرده فرمائڻ کان پوءِ خلافت حضرت علي شير خدا رضي الله عنه کي ملي ها ته اسلام جي مخالف ڪافرن کي طعني هڻڻ جو ملي وڃي ها ته پيغمبر صلي الله عليه وسلم هي سڀ ڪم پنهنجن مائٽن جي فائدي لاءِ ڪيو جو ته پنهنجي حياتي ۾ بادشاهي حڪومت ڪيائين. ان کان پوءِ پنهنجي سؤٽ ۽ پنهنجي نياڻي کي اها عزت بخشيائين ته پڻ سندس نياڻي ۽ ڏوهٽن کي هن بعد انهن کي ڪٿي ڪو جواب ڏيڻو ها. اهڙي طعني اسلام پاڪ تي هميشه لاءِ رهجي ها. اهڙي طرح اسلام جي محافظ الله تعالیٰ پنهنجي قدرت سان خلافت کي اهڙي ترتيب سان ورهايو جو ڪنهن به اسلام جي دشمن کي اعتراض ڪرڻ جي

گنجائش نه رهي - جيڪڏهن حضور ﷺ جن خلافت ورثو ڇڏين ها ته سڀ کان اڳ ۾ انهن جو
حقدار حضرت عباس رضي الله عنه حضور ﷺ جن جو چاچو ٿئي ها پر انهن کي به خلافت
ڪانه ملي - حضرت علي رضي الله عنه جيڪي حضور ﷺ جن جو ويجهو عزيز ۽ سؤٽ هئو انهن
کي سڀ کان پوءِ خلافت ملي - انهن سڀني جي عرصي ۾ ڪو به ڪنهن کي طعنو
ڪري سگهي - بلڪ هي ثابت ٿيو ته خلافت جو حق الله تعالى مسلمانن جي حوالي ڪيو هو جن
کي حقدار سمجهن انهن کي پنهنجو خليفو مقرر ڪن ۽ مسلمانن حضرت ابوبڪر کي حقدار
سمجهي خليفو مقرر ڪيو جو ته حضور ڪريم صلى الله عليه وسلم جن پنهنجي ظاهري
حياتي ۾ حضرت ابوبڪر صديق رضي الله عنه جي خلافت بابت ڪيئي ارشادات
فرمائي ڇڏيا هئا - جيئن ته خود شيعن جي معتبر قرآن جي تفسير صافي پاره ٢٨
سورة التحريم رڪوع ١ ۾ تفسير قمي کان نقل ڪيو ويو آهي ته حضور ڪريم صلى الله عليه وسلم
جن بي بي حفصه رضي الله عنها کي فرمايو فقال ان ابابكر يلي الخلافة بعدي
ثم بعده ابوك فقالت من انبأك هذا قال نبأني العليم الخبير - ترجمو
رسول صلى الله عليه وسلم بي بي حفصه رضي الله عنها کي فرمايو ته مون کانپوءِ ابوبڪر خلافت
جو والي ٿيندو ۽ انهن کانپوءِ تنهنجو پيءُ (عمر). بي بي صاحبه پڇيو ته هي خبر توهان
کي ڪنهن ٻڌائي حضور ﷺ جن فرمايو ته مون کي الله تعالى خبر ڏني :- جيئن ته علامه
ابن حجر مڪي الصواعق المحرقه ص ١١ ۾ لکي ٿو اخرج ابن عساكر عن ابن عباس
قال جاءت امرأة الى النبي صلى الله عليه وسلم تسأله شيئا فقال لها تعودين

فقالت يا رسول الله ان عدت فلم اجدك تعرض بالموت فقال ان جئت فلم تجديني فأتي ابا بكر فانه الخليفة من بعدي. ترجمو ابن عساکر ابن عباس رضي الله عنهما کان روايت ڪري ٿو تہ آندو آهي ڇياسين تہ هڪ عورت نبي ڪريم صلی الله عليه وسلم وٽ آئي جنهن ڪنهن شيءِ جي بابت حضور ﷺ کان سوال ڪيو. حضور ﷺ ان عورت کي فرمايو تہ توهان وري اينديون ان عورت عرض ڪيو تہ اي الله جا رسول جيڪڏهن آئون موٽي اچان ۽ توهان کي نہ ڏسان - پوءِ حضور ﷺ جن فرمايو تہ جيڪڏهن توهان اچو ۽ مونکي نہ ڏسو تہ پوءِ ابوبڪر وٽ اچجانءِ ڇو تہ مون کان پوءِ اهو خليفو آهي :-

ٻيون دليل اخرج احمد والترمذي وحسنه وابن ماجه والحاكم وصححه عن حذيفة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اقتدوا باللذين من بعدي ابي بكر وعمر ـ ترجمو احمد ۽ ترمذي ۽ ابن ماجه ۽ حاکم صحيح روايت ڪئي حضرت حذيفه رضي الله عنه کان آندو آهي تہ حضور ﷺ فرمايو تہ مون کان پوءِ ٻن حضرت ابوبڪر ۽ حضرت عمر جي تابعداري ڪجو (صواعق المحرقة ص ١٢)

ٽيون دليل اخرج الحاكم وصححه عن انس قال بعثني بنو المصطلق الى رسول الله صلى الله عليه وسلم ان سأله الى من ندفع صدقاتنا بعدك فاتيته فسألته فقال الى ابي بكر. ترجمو حاکم حضرت انس کان صحيح روايت آندي آهي تہ مونکي بنو مصطلق وارن حضور ﷺ ڏانهن موڪليو تہ توهان حضور جن کان وڃي پڇي اچ تہ حضور ﷺ جن کان پوءِ اسان صدقات ڪنهن کي ڏيون

پوءِ مون حضور جن کان ٻڌو پاڻ فرمايائون ته ابوبڪر کي اٿيءَ ماڻ معلوم
ٿيو ته حضرت صديق اڪبر رضي الله عنه خليفو ٿيندو ته ان ڪري ته صديق ونڊ
جو متولي بنايو ويو :-

ٽيون دليل اخرج مسلم عن عائشة قالت قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم
في مرضه الذي مات فيه ادعي لي اباك واخاك حتى اكتب كتابا فاني
اخاف ان يتمنى متمن ويقول قائل انا اولى ويأبى الله والمؤمنون
الا ابا بكر :- ترجمو مسلم شريف حضرت بيبي عائشه رضي الله عنها
کان روايت نقل ٿيل آهي ته بيبي عائشه چيو ته مونکي رسول الله صلى الله
عليه وسلم فرمايو ان بيماري جي حالت ۾ جنهن ۾ پاڻ هن دنيا مان پرده فرما
-يائون ته تون پنهنجي پيءُ ۽ ڀاءُ کي سڏي اچ ته آءٌ انهن لکي ڏيان جو ته مونکي
خوف آهي ته متان ڪو خواهش ڪري ۽ ڪو چوي ته آءٌ عهدي جو وڌيڪ
آهيان حالانڪه الله تعالى اٿيءَ ڪانهي کي حضرت ابوبڪر صديق کان سواءِ
ٻئي لاءِ پسند نٿا فرمائين صواعق محرقه ص ۱۳

چوٿون دليل :- اخرج الشيخان عن ابي موسى الاشعري قال مرض النبي
صلى الله عليه وسلم فاشتد مرضه فقال مروا ابا بكر فليصل بالناس قالت
عائشة رسول الله صلى الله عليه وسلم انه رجل رقيق اذا قام مقامك لم
يستطع ان يصلي بالناس فقال مري ابا بكر فليصل بالناس انكن صواحب

يوسف و اتاه الرسول يصلي بالناس في حياة رسول الله صلى الله عليه وسلم ترجمو شيخين
حضرت ابو موسيٰ اشعري کان روايت ڪئي آهي ته نبي ڪريم صلي الله عليه وسلم
بيمار ٿيا پوءِ سندن بيماري سخت ٿي پئي - پاڻ فرمايائون ته حضرت ابوبڪر کي چئو
ته ماڻهن کي نماز پڙهائي تنهن تي بيبي عائشه عرض ڪيو ته اي خدا جا رسول ابوبڪر
اهو (ابوبڪر) نرم دل ماڻهو آهي - جڏهن توهان جي جاءِ تي بيهندو ته نماز
نه پڙهائي سگهندو - پاڻ سڳورن فرمايو ته توهان ابوبڪر کي چئو ته ماڻهن کي
نماز پڙهائي تنهن تي بيبي عائشه وري ساڳيو عرض ڪيو (اهو نرم دل
آهي) جڏهن توهان جي جاءِ تي بيهندو ته ماڻهن کي نماز نه پڙهائي سگهندو - پاڻ فرمايائون
ته توهان ابوبڪر کي چئو ته ماڻهن کي نماز پڙهائي - توهين عورتون ته حضرت
يوسف عليه السلام جي وقت واريون عورتون وانگر آهيو - پو حضرت ابوبڪر
وٽ حضور جن جو پيغام کڻي ايلچي (حضرت بلال) پيغام کڻي آيو ۽ حضرت
ابوبڪر رضي الله عنه حضور جن جي ظاهري حياتي ۾ ماڻهن کي نماز پڙهائي
صواعق محرقه ص ١٣

علامه ابن حجر مڪي اهڙي ساڳي حديث کان پوءِ لکي ٿو ته قال العلماء في هذا الحديث اوضح دلالة
على ان الصديق افضل الصحابة على الاطلاق واحقهم بالخلافة واولاهم بالامامة
ترجمو عالمن فرمايو آهي ته هن حديث ۾ واضح طور دليل آهي ته حضرت صديق اڪبر
رضي الله عنه مطلق سڀني اصحابين کان ڀلو هئو - ۽ خلافت جو ٻين اصحابين کان

وڏيءَ حضرت رهيءِ امامت ۾ ٻين کان وڌيڪ ڀلو هو :-

ستون دليل :- اخرج احمد وابوداؤد وغيرهما عن سهل بن سعد قال كان قتال بين بني عمرو بن عوف فبلغ النبي صلى الله عليه وسلم فاتاهم بعد الظهر ليصلح بينهم فقال يا بلال ان حضرت الصلاة ولم آت فمر ابا بكر فليصل بالناس فلما حضرت الصلاة العصر اقام بلال الصلاة ثم امر ابا بكر فصلى :- ترجمو :- احمد ۽ ابوداؤد وغيرهما حضرت سهل بن سعد کان روايت ڪئي آهي چيائين ته عمرو بن عوف جي پٽن جي وچ ۾ لڙائي ٿي پئي پوءِ انهيءَ خبر جڏهن حضور ڪريم صلى الله عليه وسلم کي پئي ته پاڻ ڪريم عليه السلام انهن وٽ ظهر جي نماز کان پوءِ آيا پاڻ حضرت بلال کي فرمايائون ته اي بلال جيڪڏهن نماز جو وقت اچي وڃي ۽ آءٌ نه اچان پوءِ حضرت ابوبکر کي چئجان ته ماڻهن کي نماز پڙهائي جڏهن ته پيشين جي نماز جو وقت آيو ته حضرت بلال اذان کان پوءِ تکبير چئي ۽ حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه کي نماز پڙهائڻ جي لاءِ چيائين ۽ حضرت صديق رضي الله عنه نماز پڙهائي :-

اٺون دليل :- اخرج ابن حبان عن سفينة لما بنى رسول الله صلى الله عليه وسلم المسجد وضع في البناء حجرا وقال لابي بكر ضع حجرك الى جنب حجري ثم قال لعمر ضع حجرك الى جنب حجر ابي بكر ثم قال لعثمان ضع حجرك الى جنب حجر عمر ثم قال هؤلاء الخلفاء بعدي صواعق محرقه ص ١٢ :- ترجمو :- ابن حبان حضرت سفينه کان روايت ڪئي آهي ته جڏهن رسول الله صلى الله عليه وسلم مسجد نبوي کي ٺاهيو ته پاڻ بنياد ۾ پٿر

ڪيائون ۽ پاڻ حضرت ابوبڪر صديق کي فرمايائون ته توهان منهنجي منبر جي ٽئين ڏاڪي تي پير
رکو. پوءِ حضرت فاروق اعظم کي فرمايائون ته توهان منهنجي حضرت صديق جي ٻئي ڏاڪي
تي پير رکو. پوءِ حضرت ذي النورين کي فرمايائون ته توهان منهنجي حضرت فاروق جي ڏاڪي
تي پير رکو. تنهن کانپوءِ پاڻ فرمايائون ته مون کان پوءِ هي ترتيب خليفن جي آهي:-

ٽيون دليل:- اخرج ابوبكر الشافعي في الغيلانيات وابن عساكر عن حفصة انها قالت
لرسول الله صلى الله عليه وسلم اذا انت مرضت قدمت ابا بكر قال لست انا اقدمه ولكن
الله قدمه:- ترجمو: ابوبڪر شافعي غيلانيات ۾ ۽ ابن عساڪر بي بي حفصه رضي الله عنها
کان روايت نقل ڪئي آهي ته بي بي حفصه رسول الله صلى الله عليه وسلم کي عرض ڪيو
ته جڏهن توهان هن دنيا مان رحلت فرمائيندؤ ته حضرت ابوبڪر کي اڳواڻ ڪندؤ؟ تنهن تي
پاڻ فرمايائون ته آءٌ ابوبڪر کي اڳيون ڪونه ٿو ڪريان پر خدا اڳواڻ ڪيو اٿس:- هن مان
صاف معلوم ٿيو ته حضرت ابوبڪر رضي الله عنه جي خلافت حق هئي ۽ خدا تعالى جو فرمايل
هئي. حضور جن جا ارشادات گرامي ٻيا به گهڻيئي موجود آهن جي صريح اشارا آهن جي ڪتب
۾ وارد ٿيل آهن. ۽ حضرت علي ڪرم الله وجهه به ٻين سان بيعت ڪئي آهي. جيڪڏهن حضرت
صديق رضي الله عنه جي خلافت ناحق هجي ها ته حضرت علي رضي الله عنه ناحق ڪي بيعت ڪين
ڪري ها. جڏهن ته حضور جن فرمايو آهي ته علي حق سان گڏ آهي ۽ حق علي سان گڏ آهي
۽ حضرت علي حق سان گڏ آهي حڪم ڪيئن ٿو ٿجي. پوءِ ڇا حضور جن جو فرمان صحيح
نه هو ۽ حضرت علي ناحق بيعت ڪئي؟ ڪڏهن به نه. حضرت علي رضي الله عنه حق